

Printed by

V. VENKATESWARA SASTRULU

of V. RAMASWAMY SASTRULU

at the 'VAVILLA' PRESS

Madras—1937. At SONS,

పీఠిక.

ఈనిరంకుశోపాఖ్యానము రచించినమహాకవి రుద్రయ్య, స్వస్థకాయుడు (కమసాలి), ఇంటిపేరు కందుకూరివారు. ఇతని తండ్రి పెదలింగన్న, తల్లిపేరు దెలియుట కేయాథారము లేకున్నను జతుర్థాశ్వాసాంత పద్యమునందు 'సాధ్వీశతవినుత చెన్నమాంబాసుత' అని సోమేశ్వరునకు విశేషణము వాడినందున నీచెన్నమ్మ తల్లి యనియు, నీమె సోమేశ్వరువరప్రసాదంబున రుద్రయను బుత్తుఁగాఁ బడసియుండవచ్చుననియుఁ దోచుచున్నది ఈతనినివాసస్థలము నెల్లూరిమండలమునందలి కందుకూరనుగ్రామము ఈతనివంశమువార లిప్పటికి నాయూరసున్నట్లు తెలియుచున్నది ఇతఁడు గుంటుపల్లి. భాస్కరుని కాలమువాడగుటచేఁ గ్రీ. శ. 1620 ప్రాంతమువాడని కవులచరిత్ర నుడువుచున్నది ఇక్కవి నిరంకుశోపాఖ్యానమే కాక సుగ్రీవవిజయమను మఱియొక ప్రబంధమును గూడ రచించెను. ఆగ్రంథమునుగుఱించి యీకావ్యమునందుఁ బ్రశంస సేయకుండుటవలన నీకబ్బము రచించినపిదప దానిని రచించినట్లుహింపవలసి యున్నది.

ఇతం డాశ్వాసాంతగద్యమునందు 'పెదలిఁగజేసి
డేర్భాగ్య సపూర్ణిమాత్రేయ' యని వక్కాణిం

తొల్లిటికపులెల్లరు మాతృగర్భము నర్ణవమునకుంబోల్చి తాము
 చంద్రులమని చెప్పియుండిరే కాని యీలాగునఁ జెప్పలేదు.
 ఇట్లు నుడువుటకు నేదేని పూర్ణాభిప్రాయము కవి మనమున
 నుంచుకొనియందు ననవలసియున్నది. ఊహింప విద్యజ్ఞులు
 ప్రార్థితులు. ఈ గ్రంథమును గందుకూరి సోమేశ్వరనాథునిగిం
 గృతి యిచ్చెను. ఈకవి స్వర్ణకారుం డయ్యును నిప్పటిగురభి
 మాన దుర్విదగ్ధులవలెఁ గాక యత్సంతము దేవబ్రాహ్మణ
 భక్తియు, ఆస్తిక్యముఁ గలిగినవాఁ డనుటను నీతని గ్రంథమునం
 దచ్చటచ్చట సమయోచితముగ వర్ణింపఁబడినపద్యంబులే
 చాటుచున్నవి. ఈతనికవిత్వము మిక్కిలి రసవత్తరమును,
 మృదుమధురపదభూయిష్ఠంబును, కౌశికనృత్తి ప్రవిష్టంబును,
 ద్రాక్షాపాకోపశోభితంబును నై పఠిత్రశ్రోతృజనంబుల హృద
 యంబుల మహానందాంబుధి నోలలాడించుచున్నది ప్రేమపద
 ప్రయోగమును, సమాససంవిధానచాతుర్యమును బట్టిచూడ
 నీతనివ్యాకరణశాస్త్రపాండిత్య మపారమని తోచుచున్నది.
 వర్ణనాసందర్భములయందు సమయానుగుణముగఁ జక్కని
 లోకోక్తుల నిముడ్చి రసభావాదులఁ బోనాడక స్వభావోక్తిని
 వర్ణించుకవులలో నీతని నెవ్వరుఁ బోలరనఁ దగును. ఈ గ్రంథ
 మున విటజనులవేషభాషలును వారిపై వేశ్యకాంతలు
 ప్రయోగించు మామోపాయంబులును నెంత ముచ్చటగ

మ్యముగ వర్ణింపఁబడి యున్నవో చూడుడు. ఈ

నెట్టివేశ్యలంపటుఁ డైనను జక్కగఁ జ

యర్థము గ్రహించినచోఁ దోడన వారియం దాతనికి రోత జనించుట యబ్రము గాదు. ఈతని కవిత్వముగుఱించి సక్రమముగ నెంతేనివ్రాయవలసియున్నను దీటిక లేమిఁ గాలాంతరమున నగుఁగాకయని మండుకప్పుతి యొనర్చినందుల కెంతయుఁ జింతగనే యున్నది. ఈగ్రంథమునందలికథ తెనాలి. రామకృష్ణునిపాండురంగమాహాత్మ్యములోని నిగమశర్మకథ ఛాయ ననుసరించియున్నది అదికావ్యమగుశ్రీరామాయణము పితృభక్తి, యాశ్రితసంరక్షణము మున్నగునీతులనువలె, మృదుమధురముగాఁ బ్రియురాలు మందహాసముచేఁ గ్రేగంటిచూపులచేఁ గచకుచవిజ్ఞేపణములు మున్న గువిలాసములచేఁ బ్రియునిమనము నొవ్వనిరీతిఁ దనయిష్టమును దెలియంజేయునట్టికావ్యము 'లోకములో నెంతధనికుఁ డైనను వేశ్యాలోలుఁ డేని నిష్కదరిద్రుఁ డై మహావమానమునం బడి చెడు ననియు, మార్గముచేత నేనియు భగవద్భక్తి గల్గినచో దరిద్రుడైనను భగవత్కటాక్షంబున నత్యంతైశ్వర్యసంపన్నుఁ' డగుననియు—నిట్టినీతుల మనోహరముగ బోధించుచున్నది.

కావున రసికాగ్రణులు నీతిబోధకములును, రసవత్తరములును, సలక్షణములు నగునిట్టిమహాకావ్యంబుల గ్రహించి చక్కగఁ జదివి, కాకితములుమున్నగునవి చతుర్ధుణితక్రయధనమునకు సైతము దొరకని ప్రకృతఘోరయుద్ధసమయంబునఁ—డ సంస్కృతాంధ్రభాషాపాపాక్షణబద్ధదీక్షు లగుటం జేసి

వ్యయప్రయాసముల కోర్చి ప్రాచీనంబులగు సద్గ్రంథంబుల
 బ్రకటించుచున్న బ్రహ్మశ్రీ, వావిళ్ల, రామస్వామి శాస్త్రులు
 అండ్ సన్స్ వారికి మిగులనుత్సాహంబు గలుగంజేయుచు,
 గ్రంథవిషయవిమర్శనంబునఁ బురాతనాధునాతన గ్రంథరస వైల
 త్తీర్ణ్యము గడుచుగొని, యుభయభాషాపండిత్యముల బహు
 యానందింతురుగాత యని యెంతయు ధీమంతులఁ బ్రార్థించు
 చున్నాఁడ.

శ్రీమదుత్పల కౌశిక వేంకటనరసింహాచార్యులు

నిరంకుశోపాఖ్యానము

పీఠిక.

భాషారమణీవిమృష్టపదరా
జీవోత్తమాంగార్చ్యుడా
ర్యాభామాపరిణేత సర్వజగదా
రాధ్యుండు మూర్తిత్రయీ
శోభాకందము కందుకూరినగరీ
సోమేశ్వరస్వామి లో
కాభీష్టంబు లొసంగుఁగాతఁ గరుణా
యతైకచిత్తంబునన్.

1

సీ. పక్కిరాతేజిపై నెక్కినయభ్యాసి
చాణూరుఁ ద్రుంచినసత్యరాశి
సిరిమనోధనము మ్రుచ్చిలిన కన్నపుదొంగ
గొల్లచేడలతోఁడుకోడెకాఁడు
భువనమంతయుఁగన్నపుత్రుఁ గాంచినతండ్రి
స్వర్ణాంబరముఁగట్టు వన్నె బెట్టు
పౌరస్వభోగిపైఁ బుచ్చించుసుఖవాహి
పరమపదం బేలుపాదుసాహి

తే మానవులకెల్ల నిజపదస్థరణమూత్ర
 నైహికాముష్టికము లీచ్చునట్టిదాత
 కందపురజనాద్ధనుఁడు భీకరవిగోధి
 మద్దనుఁడు భక్తలోకంబు మనుచుఁగాత. 2

క శతకోటికల్పవాటి
 శతకోటిద్యుతుల నవ్వసతి గల్గినయా
 చతురాస్యు నఖిలవిద్యా
 చతురాస్యుఁ దలంతుఁ గావ్యసర్గంబునకు. 3

సీ. చంద్రరేఖాసమాసంగరంగస్తాళి
 శోభితహారవక్షోజపాళి
 శమదమాన్వితమనస్సమధూళిసుమధూళి
 లసమాననానాకళాప్రతాళి
 ప్రతిపక్షరాక్షసప్రాణానిలవ్యాళి
 దీప్రాసుకంపారసప్రాణాళి
 రాజీవగేహాసరస్వతీముఖ్యాళి
 నతజనవ్రాతమానసమంళి

తే. రాజశేఖరచేతనిపయోజహేళి
 సకలనిగమార్థకుసుమభాస్వన్తధూళిఁ
 జిరకృపాలోకపోషితనేమిణిళిఁ
 గాళిఁ బ్రణుతింతు సుపదరిం ధోళిఁబొలును. 4

ఉ ఏలికసానియై యనిమిషేంగునిభాస్వల కాదరింబుతో
 వాలికచూపులం బనులపైపులుదెబ్బ సమస్తదేహితా
 పాలికఁ జంద్రజాటకులపాలకంజగురోజుపాళికం
 గాళికఁ బాదనేవకశిఖావళికాళికఁ బ్రస్తుతించదస. 5

నీ కొమ్మపై సవతిఁ గైకొని నిల్చె నని నాకు
 తొమ్మపై నిల్చె నారూఢిమహిమ
 నఖిలలోకాధీశుఁ డగునాయకుని దెచ్చి
 యిల్లటం బిచ్చి పుట్టింట నిలిపెఁ
 దనవేరు మున్నుఁగా ననిమిషాదులచేతఁ
 బ్రణుతింపఁగాఁజేసెఁ బ్రాణవిభుని
 వినమజ్జనులఁ బ్రోన నొనరించెఁ బతివాలుఁ
 గన్నుఁదామరలందుఁ గాఁపురంబు

తే. చక్కఁదనమున నీరేడుజగములందు
 సవతుఁగాంచనిసుతుఁగాంచె ధవునికరుణఁ
 దలఁపఁజెల్ల దె గుణధన్యఁ గలుషశూన్య
 సాధుమాన్యఁ గృపానన్య జలధికన్య.

6

శా భూషామాక్షికాంతదేహరుచితోఁబోరాటమాడఁమరు
 ద్యోషారత్నకిరీటరూటసుషమాయోయుజ్యమానాంఘ్రిని
 శ్మేషశ్రీ విరిదమ్మిగద్దియ సమాశ్లేషింపఁ గొల్వొండు నా
 భాషాదేవిఁ దలంచెదఁ రసలసద్భాషావిశేషార్థినై.

7

ఉ చెక్కిటఁ బత్రనల్లరి సృజింపఁగఁబూని మనోజకేళి నా
 యక్కఱ దీర్పవే యనుచు నక్షరపంక్తి లిఖింపఁగాఁ దద
 న్యక్కృతకై తవంబు హృదయంబున నారసి ప్రాణనాథుతో
 నొక్కపిసాళినవ్వు ననలొత్తఁగ నవ్వెడువాణిఁగొ ల్చెదన్.

ఉ శుష్కునచశ్శిలాతతుల సూటగఁ జూచి మహాకవిశ్రవ
 శ్శుష్కులికావిదారణము సల్పఁగ నేర్చినజాణలార మీ
 ముష్కురతాసమున్నతికి మ్రొక్కెదనాయెడఁజూపరాకుఁడీ
 దుష్కువులార సాధుజనదూషణభూషణభూషితాత్మలై.

9

క. అని యిట్లు దేవతాప్రా

ర్థన మాపాదించి గురులఁ బ్రణమించి పురా
తనకవుల నెంచి దుష్కవి

జనపశువుల నోసరించి సమృద్ధమొదవన్ 10

వ. ఏ నొక్కమహాప్రభుధంబు నేదో మాహింసాన్వితము
యంబున. 11

సీ. శార్దూలచర్తమో జాళువాచేలయో

కాని నిద్దపుమేనఁ గట్టినాడు

కమనీయభస్తమో గంధచూర్ణమొకాని

వాసనల్ వెదఁజల్లఁ బూసినాడు

ధవళభుజంగమో తాహారమొకాని

మృదుతరగ్రీవధరించినాడు

తతజటాజూటమో ధమ్మిల్లమొకాని

పాలుపార నొదలఁ బూసినాడు

తే. చంద్రఖండంబో పుష్పగుచ్ఛంబో కాని

మూర్ధసీమ నతిప్రేమ ముడిచినాడు

జంగ మొక్కఁడు నిర్జితాంగమూర్తి

నిదురవోవంగ వచ్చి నాయెదుర నిల్చె

12

క. నిలిచినఁ దచ్చరణాంబుజ

ములకు ననేకప్రణామములు నేసి కృతాం

జల్మినై న నన్నుఁ గని కొ

మలవిరళగభీరధీరమధునోక్తులచేన్.

13

వ. కవీంద్రా సమసరసనిస్తంద్రంబుగా నీవు సృజింపంబూనిన
కావ్యకన్యకాలలామంబున కుంకువగా నాయురారోగ్య

మహాభాగ్యంబు లొసంగెద నన్నుం బరిణేతం జేయుమని
యానతిచ్చె దదనంతరంబ. 14

క. తలతల మనుచీకటితోఁ

దెల తెలవాటంగ లేచి తెలియఁగ నపుడా

కలచందము నామనమునఁ

గలచందము నొక్కటై నఁ గడువేడుకతోన్. 15

ఉ. ముంగలనిల్చి సర్వజనమోహనదేహనవీనకాంతిమీ
రం గరుణానిరీక్షణపరంబుగ నీగతిఁ బల్కినట్టియా
జంగమసావ్యభౌముని భుజంగమభూషణుఁ గా నెఱింగియు
ప్పొంగి తరంగితప్రమదపూరితమానసపంకజండ్లనై 16

ఉ. నామఁ నెప్పుడుం బ్రమథనాయకు నిష్టసుఖప్రదాయకుఁ
సోమశరీరు దానవసమూహాశరారుఁ గృతీశుఁ జేయఁగాఁ
జ్రేమజనించు నాదరణపేశలుఁ డమ్మహనీయమూర్తియే
మామకభాగ్యసంపదనుమాసముదంచితవామభాగుండై. 17

తే వచ్చి కృతికన్యకాసముద్వాహమునకు

శుల్కముగ నాయురారోగ్యసుప్రసిద్ధు

లిత్తునని యల్లుండగుటకు నిచ్చగించె

నింతకంటెను సౌభాగ్య మెందఁ గలదె? 18

ఉ. కోమలవర్ణ ధామయును గోవిదసం స్తననీయలక్షణ
స్తోమఫలాభిరామయును శుంభదలంకరణప్రసాధన
స్థేమయు నప్రతర్క్యగుణసీమయు నై నమదీయకాన్యక
న్యామణి నిచ్చి మంచుమలయల్లుని నల్లునిఁగా నొనర్చెదన్.

సీ. తలపై వియద్గంగ గలుగునిత్యస్నాత

క్షైలాసగిరిదుర్గ మేలు నేత

- త్రిపురంబు లొకకోలఁ ద్రైశ్ల నేసినవాఁడు
 కందర్పుఁ గెల్చినయందకాఁడు
 పాపరాఁ దాల్చినపరుఁడు విక్రమరంహుఁ
 గరిదైత్యుఁ బొరిగొన్న పురుషసింహుఁ
 డంబుజాక్షికి దేహ మర్థ మిచ్చినదాత
 కలితసారుఁ గుమారుఁ గన్నతాత
- తే మదదదరిదరి ద్రాణదోర్తండలాగ్ర
 జాగ్రదసురాగ్రచరనిహింసనవిశాలు
 శూలిరాజపరిష్కార్యశూలినామ
 ధన్యుఁ డర్హుండుకాఁడె మత్కాప్యమునకు. 20
- వ అని యుద్దేశించి 21

❧ షష్ఠ్యంతములు ❧

- క. దుస్సాధుప్రథమసుధా
 భిస్సారిబలాతిరేకభీదానునకున్
 నిస్సీమకామదోహిప
 యస్సరధేనునకు నాశ్రితాధీనునకున్. 22
- క. ధూపాయితగోపాయిత
 పాపాయితదనుజసుకృతభాసితదనుజా
 తోపున కగజాపున కగ
 చాపున కాసక్తభక్తసల్లాపునకున్. 23
- క. రంగత్కరుణారసహృద
 యంగమభృంగారునకు లతాంతాయుధమా
 సాంగారున కాశ్రితగిరి
 శృంగారున కపరిమేయశృంగారునకున్. 24

క. కటకాయితఫణికి శిఖా

ఘటశీతలఘృణికి నర్థకాంతామణికి

గుటిలాఖిలదనుజగజ

స్ఫుటనకళాస్మృణికి దేవచూడామణికిన్.

25.

క. ప్రేయస్సితగల్లునకున్

సాయకముఖదళితరాత్రిచరమల్లునకున్

గాయజగురుభల్లునకున్

మాయాభిల్లునకు మంచుమలయల్లునకున్.

26

క. కాశీపట్టణముఖ్యుని

వేశున కవనీశ సాధవేశునకు వియ

త్కేశునకుఁ గందపురసో

మేశునకుఁ బ్రభానిరస్తహిమకాశునకున్.

27

ప్రథ మా శ్వాస ము.

వ సముజ్జ్వలాలంక్రియాభిరామంబుగా నాసమర్పింపంబునిన
నిరంకుశోపాఖ్యానంబను కృతికన్యాలలామంబున కాజన్మ
కథ యెట్టిదనిన. 28

మ. అసహాయాపరిమేయదుర్జయబలాహంకారదుర్వారవై
రిసహస్రప్రతిఘనమాణచణోద్రేకాసివిద్యుత్సము
ల్లసనానంతరజాయమానమహితద్రాఘిష్ఠగర్జ్వాఘనుం
డసమానాకృతి ధర్తశీలుడనురాజత్యంతసంతుష్టుడై 29

క కొలుపున్నయెడకుఁ దనని
ర్చలతేజము సూర్యతోడ మార్చలయంగా
పులహుఁ డనుమాని నిర్లత
కలహుఁడు చనుదెంచె శిష్యగణసంసృతుడై. 30

క చనుదేర నెదురుగాఁ జని
మునిసింహుని వర్షపాద్యముల సంతుష్టా
త్తునిఁ జేసి రత్నసింహః
ససమునఁ గూర్చుండ నునిచి సవిధక్షోణిన్ 31

వ తాను నొక్కసముచితాసనంబునం గూర్చుండి ప్రసంగవశం
బున నిట్లనియె. 32

సీ. ఆటుశాస్త్రములందు నడిగినతావెల్ల
నిదమిత్త మని తెల్ప నెవ్వఁ డోపుఁ

దెలిసి ధర్మాధర్మములు పాలునీరు నే
 ర్పఱచిన క్లెవ్వఁ డేర్పఱపనేర్పు
 నమరాదికమనీయ మగుతపస్సామ్రాజ్య
 పట్టంబు నెవ్వఁడు కట్టుకొనియె
 లోకంబునకు దురాలోకింబు బ్రహ్మవ
 లోక మెవ్వఁడు నేయు లోకమందు
 తే మీరు దక్కంగ నోత్రి లోకీరహస్య
 కర్తమర్తవివేకజంఘాలదృష్టి
 ఫాలలోచనవరభక్తిపారవశ్య
 దళితకామావిరిపువర్గకలహపులహ.

33

క ఒకవేదమొ యొకశాస్త్రమొ
 యొకధర్మమొ యొక్కనయమొ యొక వినయంబో
 యొకశమమొ యొక్కదమమొ
 సకలము నీయంద కలవు చాతుర్యనిధి.

34

ఉ ఓమునిసార్వభౌమ! సుజనోత్పలశీతలదామ వాక్పణి
 స్వామి తలంక నేము మది సందియ మొక్కిటి విన్నవించెదన్
 దామరసాక్షుకీర్తనమొ తత్త్వరహస్యమొ యిస్సిరో యితం
 డేమి తలంచె నిప్పుడని యెన్నకుండి మిముఁ జాల వేఁడెదన్.

క. వ్యసనములలోనఁ బ్రథమ
 వ్యసనము సంభోగకాంక్ష యది దోషమలీ
 మన మనఁగ విందు నందుం
 బ్రసరించినవాఁడు పాపబాహ్యుఁడు కలఁడే?

36

క నా విని మునిశేఖరుఁ డో
 భూనల్లభ! వెఱసనేల బుధసంస్తుత్యం

బీవాక్య మేమి యల్పమె

నీనడిగినయంత మోహనిగ్ని ద్రుండవే?

37

చ. అడిగిననేమి దోసమె సమస్తధర్మతలనాథ! కోరికల్
నుడువుల నున్న వే మనసులోపల గాఢ నిత్యప్రసంగముల్
దడవనియంతమాత్రనెవిదారితమోహమునందు విచారముల్
విడువుమువాగ్విశేషమునువిశ్రుతవేషమునొడు పేతువే

క కావున విచారమేటికి

భూవర! విను సకలదోషములకు నిరంకుశ

టావాసమానె కడుకురు

తావేళధురీణచిత్తుడైన ధర్మని

39

చ. కలదుసుమీ మనోజశరకంపితైర్ధర్మైర్వశైః పుష్కలైః సలం
పున వచనంబులం గ్రియల భోగవతీజనమొందు యుష్మని
చ్చలముగఁ బూని తెక్కినవిచారము దుఃఖము జేసినట్టిమొ
క్కలపుమనుష్యులుం బుధులు గాననిన్ద్యుతైః గన్న వారిలన్.

మ. అది యీజన్మమునందుఁ జేసినవిపకాఁడు శ్లోసద్వ్యుత్తసం
పదకాదోనరపాలపూర్వకృతమామోహాత్మవిస్ఫుర్తయై
తదురాచారధురీణుఁ డైననఘసంతాపంబు గాదేనియ
మృదనారాతికృపావిపాక మది సంభిప్రయోగంబు వాఁడేరికిన్.

వ. దీని కొక్కయితిహాసంబు కలదు చెప్పద సామధానాంత
రంగుండ వై విను మని యిట్లు చెప్పందొడంగ

42

— కథా ప్రారంభము. —

నీ. కమలాకరము లొటఁ గమలాకరము లొటఁ

జలజాతవిస్ఫుర్తి తెలియఁబడక

రాజమండల మౌట రాజమండల మౌట
 కువలయప్రియస్సత్తి వివరపడక
 మాణిక్యచయ మౌట మాణిక్యచయ మౌటఁ
 గ్రొత్తడాలు సెలంగ గుఱుతుపడక
 యమరదీర్ఘక లౌట యమరదీర్ఘక లౌట
 ఘనసువర్ణాబ్జత గానఁబడక
 తే గోపురము లౌట మణిమయగోపురంబు
 లౌట గురుసమున్నతిమెయిం దేటపడక
 ద్వాపరంబున విలసిల్లుద్వాపరంబు
 గరిమఁ దనరారు మాణిక్యపురమనంగ 43

శా మాణిక్యక్రియమాణసౌధసుషమామాయాసరిత్యర్థశా
 మైణాక్షీసహభీతీసంభ్రమభరవ్యాలోకమానాభ్రగా
 ష్మణానర్గళహాసభావిదళితస్థితాంధకారత్రయా
 మాణాభూతసితాన్యపక్షతతికం బాపట్టణంబల్పమే. 44

సీ వైడూర్యకల్పితద్వారదీప్తులు పుష్ప
 రాగనివాటజప్రభలఁ బెనుప
 మరకతకుడ్యసంపాతదీధితి మహా
 నీలవెదీశ్రీకి నెనరుఁ జూపఁ
 బద్ధరాగోజ్జ్వలప్రాసాదబుచి విద్రు
 మస్తంభకాంతుల మమతఁ బ్రోవ
 వజ్రకుట్టిమశోభ వరమాక్తికస్యంద
 నచ్చాయ కేప్రాద్దు నట్టు నేయ
 తే దీప్తగోపురగోమేధికి ప్రకాశ
 మనుదినంబును దనకుఁ దోడభిలషించు
 నిరం—2

నిఖిలమణిసంపదలు నందు నెఱయుకతన
మణిపురం బండ్లు దానినామము నృపాల.

45

క. గురుతరము తత్పురాంతర

ధరణీసురశాస్త్రకోవిదత్వం బాహా

గురుతరము గాదు నారద

గురుతరము గాదు వారిఁ గూడి నిచింపన్.

46

సీ అత్యంతబాల్యంబునంద విశ్వామిత్రు

లాశ్చర్య మొందుశౌర్యంబుఁ జూపి

యుజ్జ్వలకాంతిచే నుగ్రధర్మ మడంచి

మహిజనాశ్రయసత్యమహిమఁ బొంది

యాజగమానితమగు మహావని నెల

ర్పుచు సమున్నతమగు రూఢిఁ బెలఁగి

యతులగంభీరత నంభోధి లంఘించి

గరిమ నలంకారకలితు లగుచు

తే స్వప్రగల్భతఁ బాలస్త్యజయముఁ గాంచి

కుజనవారణలీలఁ గైకొని యయోధ్య

బలసమగ్రతచేఁ బట్టభద్రులైరి

రామవిభు లౌర యప్పురి రాజసిరులు.

47

క. ఇచ్చెద నని సురశైలముఁ

దెచ్చియు శోధించి విలువఁ దీర్పఁగ నడుగన్

బుచ్చుకొనఁ దిరుగ నమ్మఁగ

నచ్చటఁ గలవైశ్యులందు నధముఁడె చాలున్.

48

క. అం దరుదాసుజఘన్యజు

లందఱు దారుణ బలాఘ్న లగుదురు ధృతిచే

మందరము లయ్యుఁ దెలియన

మందరము ల్వింత గాదె మహిమండలిలోన్

49

సీ చెక్కుటద్దములపైఁ జిలునవ్వు చినుకులు

వాఱు మోవి చలించుపాటఁ బలికి

కనుటెప్ప లరవంచి కర్ణాంతములు దాఁట

నలుసాల నృత్యంబు దొలుఁ జూచి

గొదమజక్కవవంటి గుబ్బచంటికెలంకు

గాన రా జిలుఁగుఁజెంగావి గప్పి

కవభారకుచభారకటిభారములచేతఁ

గాయంబు త్రైభంగికముగ నిలిచి

తే ప్రియనియస్యాభుజాసమర్పితకరాబ్జ

లగుచుఁ దమయింద్లముంగిళ్ల నప్పుమున

విటులతో మాటలాడెడువెలవెలందు

లన్యవేశ్యలకుఁ గొలందులా జయింప.

50

ఉ. ఒక్కొక్క వేళ దేవపతియొద్దకు నారదుఁ డేగుచెంచి యా

జక్కవగబ్బిగుబ్బెతలచక్కఁదనంబును నాట్యవిద్యయున్

మక్కువనేతలున్ విటులమర్త మెఱుంగుటలుం గణింపఁగా

గ్రక్కున దేవలోకగణికల్లవంతురు సిగ్గుపెంపుచున్

51

ఉ. దండకు నేగుచెంచి బరిదండకు విల్వయొసంగి పుష్పకో

దండనిశాతమార్గణవిదారితభావముఁ జెందలే మయో

దండకు నీకు నోయబల దండము దండము దండమంచు దో

ర్దండములెత్తి మ్రొక్కుదురు స్రక్కరి గన్గొని పౌరజ్జలప్రలో.

తే. ప్రకటకటకంబు పాదవిభ్రాజితంబు

నైనయగసంఘ మని చూచి యచలభావ

- హైన్యమున నాగసంఘాతమండ్రు సుదస్య
లచటిమదకుంజరముల నేమని సుతిగోతు 53
- క. మనసైన నీడుగుట్టము
గనుగొనలే రచటిఘోటకములకు భువిల్లు⁶
మన సైన నీడు గాదా
యనఘనిరాఘాటజవసమగ్రతచేతన్. 54
- క. ఒకకొన్ని మదికి దోచిన
బ్రకటించితఁ గాని యచటిబహున స్తుసమృ
ద్ధికత శతపత్రసంభవు
నకు నైన గణింపరాదు నరనాథమణి 55
- క. ఆపురమునందుఁ జేయుం
గాపురము సమస్తజనులుఁ గలుగింప బుధ
క్షాపతి మతి రెండవభా
షాపతి సురశర్తకర్త సౌష్ఠవగురుఁ డై 56
- శా. చాతురై వ్యద్యపరాయణుండు బహుశాస్త్రగ్రంథనిర్ణేత వి
ఖ్యాతాచారధురంధరుండు హరిపాదాంగభోజనేహకళా
సాతత్యప్రధితుండు లక్షణవిరాజితాన్యస్సగ్గ్రయా
దై వ్వితీయాకసరోజసూతి యతఁ డేతన్మాత్రుఁ డి భూపతి.
- క. పరకాంతాముఖిదోషా
కరకాంతిస్ఫుర్భవమునఁ గడు మొగుడించునా
ధరణీసురునేత్రంబులు
సరసీజము లన్నమాట సహజము గాదే 58
- శా. శిష్టత్వంబున వేదశాస్త్రపఠనశ్రీచేత నాధాతగుం
దృష్టింపంగ నశక్యుడైన ధరణీదేవోత్తముఁ శ్రేతని

ద్విష్టాచారధురంధరత్వమున నార్తిజ్వలంబు సల్పంగ న
గ్నిష్టోమాదులు నేసె నాతఁడు భువిఁ గీర్వాణసంతుష్టిగన్.

మ అతిభక్తిం గృహిణీలలామము పదవ్యాసంగచంగాత్త యై
ప్రతివారంబును భక్త్యభోజ్యములు సంపాదించి వడ్డింపఁగా
నతిథుల్ భోజన మాచరించి సుఖులై యాశీర్వాదింపంగ నా
చతురాస్యాన్వయవాధిచంద్రమునకన్ సంతోష మెంతో
యగున్.

60

ఉ. ఎంత కృపావిపాకభర మెంత నిరంతరఛైర్య మాదరిం
చెంత వివేక మెంత భయమెంత ససమ్మదభావ మెంత యా
శాంతమనస్కుమాళికి నిశాంతమునం ధరణీసుపర్వల
శ్రాంతము భోజనోత్సవము సల్పుతఱి గణనాధికంబుగన్

సీ. అభ్యాగతా రాధనాపాద్యమానాఘ్న
పాద్యపాదగిహారపంకిలంబు
భోజనానంతరభాజనస్తుతఘృత
స్వచ్ఛమధుద్రవపిచ్ఛిలంబు
బరిశీలితాగమోపన్యాసపరశిష్య
బృందవాకస్సందర్భతుండిలంబు
గాంచనవేద్యలంకారచూర్ణాయిత
ప్రకటితకర్పూరసికతిలంబు

తే దేవపూజావసరసముద్దీప్యమాన
చారుమణిరంగవల్లి కాశిర్కరిలము
మహిష నుతినేయఁ జెల్ల దే యహరహంబు
నాతనిగృహంబు సకలభాగ్యావహంబు.

62

- క. ఆల రెండు వేలజిహ్వలు
గలవానికి నైనఁ దమె గణుతింపఁగఁద
జ్జలజాసనకులజార్పిత
కలమాన్నసమోదవేదగర్భశ్రేణిన్. 63
- క. అది యెంతైనను గలదో
కననజయాధార తజ్జగన్నుతమహిమా
స్పవచరితుఁడు సుతహిసత
మదిచింతిలు టెంతవారు మానరు సుమ్మి. 64
- తే. విప్రుఁ డింటికి వచ్చిన విమలభక్తి
నన్నదానాదు లొసఁగి నెయ్యమునఁ జేరి
యయ్య పుత్రులు మీకెంద అనుట గాని
యితర మేమియు నడుగఁ డాక్షితిసురుండు. 65
- సీ. నందనుం డాత్మాభినందనుండై ముద్దు
మాటలఁ గఁగింప మలయువారిఁ
దనయుండు సముదంచితనయుండై చదువ నా
గమపురాణాదులు గఱపువారి
సూనుండు వాక్యప్రసూనుండై పెద్దలఁ
బూజింపఁ వెడుకఁబొందువారి
నాత్మజుం డధికరూపాత్మజుండై భార్య
యును దాను మెలఁగంగఁ దనరువారిఁ
- తే. జూచి హాకృష్ట బ్రహ్మాదిసుతులఁగాంచి
నట్టిత్రైలోక్యగురుని దేవాధినాథు
నిన్ను సేవించువారికి నిస్తనూజ
భావమా యంచుఁ జింతించు బ్రాహ్మణుండు. 66

ఉ. ఏమిజపంబుఁ జేసిరోకొ యేమితపం బొనరించిరోక్కొ యే
మేమి సపర్య లార్యతతి కిచ్చిరోకో జగదేకపూజ్యులై
తాముఁ దనూజరత్న ములుఁ దామరతంపరయై చెలంగువా
రీమహిఁ దొల్లి యంచు నుతియించు మహీసురుఁ డాత్మ
లోపలన్.

67

ఉ. ఓరమణిమనోభవ సమున్నతదుష్కృతదావపావకా
సారము పుత్రుఁడాత్తవనచైత్రుఁడు గల్గిమి నంచలేనికా
సారమువోలే నాసరసిజప్రభవాన్వయవార్ధిచంద్రుసం
సార మసార మై మిగుల సన్నుతి కెక్కికపోయె దుస్థితిన్.

మ. నరలోకంబునఁ గల్గుతీర్థముల మాన్యప్రక్రియం గ్రుంకనీ
నరకక్షేళనివారకంబు లగునానాత్మేత్రముల్ మెట్టనీ
యురరీకారముతోడ యజ్ఞములు వేదోక్తంబుగాఁ జేయనీ
పురుషుం డాత్మజహీనుడై సుగతికిం బోనేరఁ దుర్వీశ్వరా.

సీ. సిద్ధాంజనము వేతె సిద్ధింపవలయునే

పుత్రుండు గలిగిన భూవరేణ్య

సురమహిజమువేతె దొరకంగవలయునే

తనయుండు గల్గిన మనుజనాథ

యమరరత్నము వేతె సమకూటవలయునే

తనయుండు గల్గిన ధారుణీశ

దైవధేనువు వేతె దక్కంగవలయునే

సూనుండు గల్గిన మానవేంద్ర

తే. సుతుండు గల్గినఁ బరలోకసుఖముఁ గాంచు

నాత్మజుండు గల్గఁ గులమెల్ల నతిశయిల్లుఁ.

గొడుకు గల్గిన ఋణశుద్ధిఁ బడయవచ్చుఁ
బరమసుఖకారణము తనూభవుఁడు సువ్వె. 70

క. కొడుకులు లేనిమనుష్యుఁడు
విడిముడి గలఁడై నకంటె విశ్వములోనకొ
గొడుకులు గల్గిన మనుజుఁడు
బడ్డగై నను మేలు కుముదబంధుకులీనా. 71

క. కావునఁ దనయావాప్తికి
భావమున నమృహానుభావుఁడు ధరణి
దేవుఁడు నతగతి శ్రీయో
మావల్లభు దూఱ నతనిస్వప్న మునందున్. 72

ఉ. ఓనియమానుషంగ భవనోన్నతభాగ్యతరంగ దీనర
క్షానిపుణాంతరంగ సుతుఁ గాంచెదు చంచదుపాయశాలి భా
షానతసర్వమాళి హితసారసహేళి నటంచు నింగిరా
ప్రాణసఖుం డొసంగె ఫల రాజము నదృష్టదిన్యతేజమున్. 73

ప ఇ ల్లిచ్చిన
మత్తకోకిల — 74

లేచి యంతకు మున్నె మేల్కూని లీల నాస్యపదద్వయీ
నేచనాదులు దీర్చి ధౌతపుఁజీరఁ గట్టి రయంబ కా
లోచితం బగుగేహకృత్యము లోలిఁ జేయునతీమణికొ
జూచి యిట్లను వింటివే యిఁకఁ జోద్యపుంగల యంగనా!

ఉ. ఓకలకంతకంఠి! జలజాంబకుఁ డాదర్శపూర్ణచిత్తుఁడై
నాకలలోన వచ్చి నలినప్రభ వాన్వయ చింత యేటికొ
నీకొకపుత్రుఁ డార్యమహనీయచరిత్రుఁడు గల్గునంచు ల
క్ష్మీకుచగంధలిప్తమగుచేత ఫలం బొకటిచ్చె నావుడున్.

- క మనపాలిటనున్నాఁడా
వనరుహలోచనుఁడు లోకవంద్యుఁడు లేకుం
డిన వచ్చునె దయ నిట్టి
చ్చునె పక్షం బైనఫలము సుతఫల మనుచున్. 77
- ఉ ఓసరసీరుహాసనకులోదధికల్పమహీజ! భక్తర
క్షాసముదగ్రమానసుఁడు శౌరి దయాగుణహారి మీనిది
ధ్యాసకుఁ జాల మెచ్చి వరదానమొసంగె నొసంగఁజెల్లదే
దాసులఁ బ్రోచుచింత మురదానవహంతకు నేఁడు వింతయే.
- శ్రీ అన్నచే బరిభూతుఁ డగుదైత్యుఁ గాచిన
శరణాగత త్రాణపరిచయంబు
మకరవీడిత మైనమదదంతఁ బ్రోచిన
యార్తరక్షాసముద్యమనిరూఢి
తండ్రి నిచ్చంధింఁ దనయుఁ ఁక్షించిన
భక్తలోకాధీనభావరేఖ
రారాజువలన ధర్మజు నుద్ధరించిన
యాశ్రితపక్షపాతానువృత్తి
- తే మఱచెఁ గాఁజోలు ననుచు నవ్వరె సమస్త
జనులు ననవత్యదురితదుస్సహసమీర
సముదయోద్ధూతచేతోంబుజాతబుధవి
నీతు మిముఁ గావకున్న నోనిర్తలాత్త! 79
- క అక్కమలాక్షుం డాద్యుఁడు
దక్కఁగఁ బోషకులు గలరె తలపోయంగా
నిక్కల నిక్కల సంపియ
మొక్కింతయు లేదు కోర్కు లొనఁగూర్చుఁజుండీ. 80

చ. అని యనిరోధబోధమహిమాన్వితమానసగాన యాదళ
 ద్వనజదళాక్షి భర్తృగలవాక్కులనంబునఁ దేర్చి మించి య
 త్యనుపమితాన్న దానవిభవాలిశయంబున విప్రకోటులకా
 దనుపుచు నెప్పటట్ల సముదగ్రత నుండగఁ గొన్ని నాళ్లకున్.

క. శరణాయితభరణాయత

కరుణారతుఁడైన దనుజఘస్త్తురుకృపచేఁ

దరణి భరియించు ప్రాగ్దిశ

కరణి భూసురునితరుణి గర్భముఁ దాల్చెన్.

82

క. నలువెక్కెం జనుముక్కులు

తెలువెక్కె జెక్కు లారు తీయవహించె

బలిసె నునుగొను శశికళఁ

గెలసె నెమ్మైన గమనభేలన మొలసెన్.

83

తే. వామలోచన మధ్యంబు లేమిచేతఁ

జాల కృశమై రమామనస్సామికరుణ

గలిగి నప్పుడె యభివృద్ధిఁ గనియె నొర

హరికటాక్షేక్ష చారిద్ర్యహరణదీక్ష

84

తే. పాలతులెల్ల మెచ్చ భూమిభృత్యానంబు

సంగ్రహించె విప్రసారసాక్షి

యద్విరయ్య వింత యాడురాజర్కంబు

నిర్వహించె సతు లఖర్వమతులు.

85

మ. హృదయేశ ప్రమదంబుతోఁ గుచయుగి హేరాశనీలత్వః

పదతో నాననపద్మపాండిమముతోఁ బ్రస్తూయమానాంగర

గదుకూలాదిజుగుప్సతోఁ జడిమతోఁ గార్ష్యంబుతో

బ్రావృడం, బుదకల్పాలకగర్భ ముద్ధరధురాపూర్ణత్వముం
జెందఁగన్. 86

క. అమృతః యోధిలలామం
బమృతకరుం గాంచినట్లు హరికృపవలనఁ
సుముహూర్తంబున భూసుర
రమణీరత్నంబు పుత్రరత్నముఁ గాంచెన్ 87

క. వైదికశేఖరునకుఁ బు
త్రోదయకాలమ్మునందు నుద్భూతములౌ
మేదురపులకాంకురములు
మోదారంభంబునకును మొలకలవొలెన్. 88

వ. ఇట్లు పరిమితసంతోషసంతర్పితాంతగీకరణుండును సంభృత
సమయసమానేయ సముపరతకరణుండును దనయోత్సవ
సమాలోకనోత్సాహసాహచర్యసమాయాత సమీపగ్రామ
సకలగోత్రామరసన్నిధిసంజల్పిత హరిప్రసాదప్రసంగుండును
గలితకర్పూరతాంబూలదానసంతోషిత స్వాంతనీరంధ్ర
పురంద్రీజన పరంపరానిరాఘాటకోలాహలశ్రీప్రసాదిత
గృహంగణరంగుండును భూరిదానచంగుండును నై
వెన్నిథానంబుఁ గన్న పేదచందంబున మేఘోదయంబుఁ
గాంచిన మయూరంబుకరణి కోమలవలాహకంబుం గనుం
గొన్న చాతకంబుకైఁగి హరిప్రసాదంబు నాలోకించు
యోగీశ్వరునిపాలిక నభినవభానుబింబంబు వీక్షించు కమ
లాకరంబువిధంబునఁ బూర్ణచంద్రుఁ దర్కించు కలశాంబుధి
తైఱంగున సరోవరంబు నిర్వర్ణించు తర్లకునిమాడ్కి ఫలిత
సహకారంబు నిర్ధ్యానించు రాజకీరంబువడుపునఁ బ్రియ

నందనసందర్శనానందకిందళ తుండిలహృదయారవిందుండై
యావిజ్ఞానస్వచ్ఛందుండు జాతకర్తంబు యథాశాస్త్రంబుగా
నిర్వర్తించి తదనంతరంబ. 89

తే పచిదినంబులు సూతకప్రాప్తి గడపి
పమనొకండవనాఁ డఘానహజలాభి
షేక మొనరించి బాంధవనైకిపరివృ
తాత్మండై యుండు నతనితో నవనిసురులు. 90

మ అశనప్రగ్రహదానధర్మసురశర్వాకర్తసంపన్న పం
చశరాకారుఁడు నీకుమారుఁడు వచస్సంభారదుర్వారుఁ డై
విశదానర్తశశేముఁడు మహిమచే వేదాదివిద్యానిరం
కుశుఁ డొనన్న నిరంకుశుండై యనియెన్ ఊఁగిసురుం
డాఖ్యయున్. 91

క ఈరీతి నమృహిసురుఁ
డారూఢచరిత్రపాత్రుఁ డగుపుత్రునకున్
జేరొసఁగె నాణిముత్యపుఁ
జేరొసఁగిన కీర్తి బుధులు వేరుకొనంగన్. 92

క. అన్నప్రాశన చౌలము
లున్నతిఁ గావించె జేసె నుపనయనము వి
ద్యమ్ముతు లెసఁగఁ దనూజున
కన్నలినాసకకులీనుఁ డాగమసరణిన్. 93

మ చదివించెం ద్రయివాక్యముల్ గఱపె శాస్త్రంబుల్ పఠిం
పించె సామ్యదవిష్టప్రతిభం గవిత్వము రచింపంజేసె గాన
క్రియా, విదురుంగా నొనరించె వైదికకులావిరూఢత నాకా

రసం, పదువేతం గుణధన్యః గన్యః గరమౌష్పం జేసే
నుచ్ఛాహమున్ 94

తే అనిన విని ధర్తశీలుఁ డోమునివరేణ్య
విప్రతనయుండు వేదాదివిద్యలందుఁ
జతురుఁడైమించె నట్టి శైశవమునంద
యద్భుతంబందెఁ దద్వార్తలానతీవె. 95

శా గంధర్వీకృతశ్శృంగిరాజ సురగంగానద్ధకేశా నువ
ద్గంధర్వీకయశోవిపాక కరుణాధన్యావలోకా లన
త్కంధిస్థాపితకాలకూట వినమదైత్యారిఘాటప్రమా
దాంధంభాపుక సింధురామరరిపుప్రాణోపహారాస్పదా 96

శా కార్ణీ బంధురకంఠమస్తధదిధక్షాదక్షవీక్షా శిఖా
తార్ణవ్యజ్వలదంబకజ్వలనసిధ్యత్పాదనేవా కళా
తార్ణాద్యస్తవగమ్యవాంఛితనితాంతస్వాంతమందారకా
పార్ణిస్థానవిభాసమానమధుహబ్రహ్మాదిబృందారకా. 97

క. కవిత్వముఖకేళివసనం
భవిత్వవచగికుసుమపూజ్యపదయుగదమున
స్సవిత్వహరిణాంకలోచన
భవత్ప్రహరణచణ కృపాపరిపూర్ణా. 98

పంచచామరము.—

చరాచరాదరానుషక్త సాధులోకస్సజ్రపం
జరా జరానిరాసిదేహ సత్యనిత్యవాప్రీయం

కరా కరాశ రాక్షసాపకారకాహవక్రియా

పరా పరాశరాదిమానిభక్తియుక్తితత్పరా 99

గద్య ఇది శ్రీమత్కాలీవరప్రసాదలబ్ధలబ్ధనర్తనర్తనీయకవిత్వ
 ధారేయ పెదలింగనార్యగర్భానర్తనపూర్ణిమోత్సేయగురు
 వరాచార్యపదారవింద మిళిందాయమాన సకలవిద్వజ్జన
 విధేయ రుద్రయగామధేయప్రణీతంబయిన నిరంకుశో
 పాఖ్యానం బనుమహాప్రబంధంబునందఁ బ్రథమాశ్వాసము

శ్రీ రస్తు.

నిరంకుశోపాఖ్యానము

ద్వితీయాశ్వాసము.

పతిసాయక సుమనః

శ్రీపద నిర్ధూతశమనసింధురవరదై

త్యాపహ హిమవద్భూభృ

ద్భూపాలమహేశ కందపురసోమేశా.

1

తే. అచధరింపుము తత్త్వవిద్యావివేక

దళితకామారిరిపువర్గకలహుఁడైన

పులహుఁ డిట్లని పల్కె నాభూవరేణ్య

శేఖరునితోడ వచనవైచిత్రిమెఱయ.

2

క. విను భూపాల ధరాసుర

తనయునిమహిమంబు లెన్నఁదరమా విద్యా

వననిధి హరివరలబ్ధుం

డనఘాత్తుఁడు తొల్లిజన్మమందని తెలియున్.

3

సీ. వేదముల్ ద్రుహితాననోదయం బగునాఁటి

కొదువఁ దీర్చుకొనుటకొఱకు వచ్చె

నన శాస్త్రములు వాని వెనువెంట నంటుచు

సందియంబులు దీర్చుకొందుమంచు

వచ్చెనో యనఁగను వానివీడ నె పురా
ణములును సంశయాంశములు వీడ

వచ్చెనొరా యచ వరగుణప్రాధిమ
తావచ్చి ప్రౌఢగాఁ దలఁచె ననఁగఁ

తే. జదువఁ జూడఁగ విన మది కొదువునంత

వేదశాస్త్రపురాణాదివిద్యలెల్లఁ
దనరె హరిలబ్ధ మగునట్టిజనమహిమ
వాని కేమిటఁ గొదువెన్న సశమే భూప!

4

క అదిగనుక నన్నివిద్యలు

పడఁపడి చతురత్వమొందె బాల్యమునందే
మొదల హరిమహిమ వానికిఁ

బిదపక హరిజన్మబలము పెనఁగొనె నటులన్

5

చ ఉడుపతిజాటజాటసరదుద్యదభంగతరంగనిస్వనా

జడిమపరాభవిష్ణుతరశబ్దసమగ్రత నాటుశాస్త్రముల్

తడయ కుపన్యసింప విబుధప్రకంబులు నచ్చి సంగయం

బడుగనలేరు ధీకృతికి నప్పులు లేరు ధంతలంబునన్.

6

క. ఈరీతి నతఁడు విద్యా

పారీణత సంగ్రహించి బాల్యమునందూక

జారుతరక్షి దిక్కుల

నారూఢిగఁ బర్వజేయ నాసమయమునన్.

7

ఉ భూవలయంబునం గలుగుభూసురసంఘము లేగుదెంచి వి

ద్యావిభవంబు చూచి యితఁ డంబురుహోసనమూర్తిగాక భూ

దేవకుమారుడే యని మదిం దలపోయఁగ నంతలోపల్

యకావనమంకురించె నసుధాధిప విప్రకుమారమాళిన్

తే బాల్యసంపూర్ణభావంబు పాయఁబాయఁ
దరుణయావనలక్ష్మీ నర్తనము సూపె
నధికతరమైన తెరతీసినంతలోనె
బిత్తరముఁ జూపుచాతరకత్తై వోలె

9

సీ తొలుతఁ దుమ్మెదలతోఁ దులదూఁగునెఱికురు
లేరితీ నుండుఁ గౌమారవెళ
మునుపు తామరలకు మొనఁజూపుతెలికన్ను
లేవిధంబున నుండు యశాననమున
మొదలఁ జందురునందుఁ గొగువ లెన్నెడునాస్య
పద్మమేగతినుండుఁ బ్రాయమునను
మున్ను బంగారుపెంపు హసించుదేహ మే
వైఖరి నుండు మేల్వయసునందు

తే నీవె తలఁపొసి చూచుకొమ్మా వివేక
శీలు నే వర్ణనము నేయఁ జాల వాని
మహితసౌందర్యలీలల మన్తధుండు
యక్షరాజాత్మజుండు జయంతుఁడందు

10

ఉ. ఆతరుణావనీసురుఁ డొకప్పుడు వీధికి రా విలాసినీ
ప్రాతకరోరధైర్యకుధరంబులు తుత్తుమురై చనం దయా
రేత్రవృత్తి నేయునతఁ డింటికిఁ బోవ నిస్తచాపుడై
చేతులు తీయఁగా మరుఁడు సెజ్జపయిం బడు భూవరోత్తమా.

ఉ చక్కనివాడు నై మిగుల సన్నుతికెక్కినయావనంబు నై
దిక్కులఁ బిక్కుటిల్లు జగతీసురతేజము నై తలంప నే
యక్కట లేనికాపురము నైనధరాసురసూనుఁ డెంచఁగాఁ
జక్కెరవింటివాని నెకసక్కెము లాడఁడె భూవరాగ్రణి 12

ఉ. ఆరమణీయయాచన మయిగిలుపాటి నీరందరి హేదికా
చాము గట్టి పట్టి బపిలుకొనినట్లుగా నీరందరి హేదికా
స్నానముగా దలంచినుటచున్నట్లు బట్టియు నీరందరి హేదికా
శూరత కట్టివారి తగినట్లుగా గురించి నీరందరి హేదికా.

క. రాజా యేమని చెప్పెడిది

నాజగతీసునుని మొదలయి వసుమతిని

శ్రీజనులు రోయునప్పుటి

యోజన కాశ్చర్యదాగి నీరందరి హేదికా

14

చ. ధరణీసురాత్మజుని గుణభిర్యుగంధిని పద్మలేన్న నా
దరణముతో నులలు నమించుచున్నట్లుగా నీరందరి హేదికా
ఖరమగు శుల్ల నంతి ఘనమయి నీరందరి హేదికా
పురుషులభాగ్యములకు బగులుచున్నట్లుగా నీరందరి హేదికా

నీ వదులునీ కావిదోవతులు గట్టుటయు

చలిపెంపుజల్వదోవతులు మునిగి

దళముగా గోపచందనము పట్టుటయు

తిరుమణి కొనగోర దుడ్డు నీరందరి హేదికా

గడితంపుమేలుపచ్చడము గట్టుటయు

దుప్పట్లు నైకములు గట్టుచోడు

బ్రతివారపంచాంగపఠన నీరందరి హేదికా

కొక్కొక్క శాస్త్రము గొణగడ నీరందరి హేదికా

తే. బ్రహ్మకులవర్యసాహచర్యము మూని

చేరి కాముకసంసర్గ నేయ బుద్ధి

సమిథలకు నేడకేడకే జనుట మూని

తొడగ నేప్రాధ్దు లంజమందులగు చిటగ.

11

సీ అటువంటివాడు గాఁ డతఁడంచుఁ బరు లెంచ

నెఱుంగ రాకుండఁగఁ దిరిగితిరిగి

ఎనఁగలఁ డీమాట యసుచు సందేహంపఁ

గడల సంశయముగా నడచినడచి

కాబోలు నని విన్న కన్నవాఁ డెన్న నే

ర్పునఁ గని యానలు వోయి వోయి

తప్ప దాతఁడు విటధర్మంబువాఁ డనఁ

జతురకాముకవృత్తి జరపింపి

తే చలి విడిచినాడు నాటికిజగ మెఱుంగ

నతఁడు మెలఁగంగఁ దొడఁగెనొకాయనంగ

శాస్త్రపారీణతాసముజ్జ్వలభుజంగ

తత్త్వ మితనికి ఘంటాపథం బనంగ

17

చ పరువడి మిత్రసంతతికిఁ బంచశరోఽనిషద్రహస్యముల్

నిరతముఁ దెల్పుచుండుఁ గమనీ - ల స్వరమాధురీక సవి

స్తరసురతాగమైకపథచారి యనన్ నిటుఁ డయ్య మేలుగా

ధరణిసురాత్మజుండు నిజధర్మముఁదప్పఁడొకింతయేనియున్.

ఉ. చూపులు వారకామినులమొక్కపుగుబ్బలపై దువాళపుం

గోపులు సూప రూపమునఁగోయిలమూఁకలఁబుచ్చివిల్లుఁబూఁ

దూపులు దాచి దేహలతతో విహరించెడుమారుఁడో

యనన్, చూపులు గాఁగ భూసురకుమారుఁడు నిచ్చలు

వచ్చు వీధికిన్.

19

సీ. చల్లడ మామీదఁ జలువఁబట్టినదట్టి

దలిమంపుదుప్పటి దానిమీద

మొల జమునాళి చాయలపిడియంగు చీ
 బడగసూరియుఁ బిల్లబట్టులు ఎల్ల
 దనువున మంచిగందము దాన్ని గంద
 పొడి యందుమీఁద నిప్పురపురజము
 వలకారి సిగతాయెతులు దాన్ని జాబ
 విరు లందుపై నొంటిపొస రమాలు

తే. మీఱ ఘనసారతాంబులసారభప్ర
 వాహవహగంధవాహప్రరోహమోహ
 వశవిశాలేక్షణాజనస్వాంత్రుండగుచు
 రాత్రులఁ జరించుచుండు నాబ్రాహ్మణుండు

సీ. జాతినవెండుకల్ సనరించికట్టిన
 పసిడివ్రాతరుమాలు దుసికిలంగ
 నిదురచాలమి మాంద్య మొదనుఁ జూచెడిపకన్ను
 లరవిరికెదమ్మినిరులు దాల్చు
 వాడు జూపినలేతవాలెఱ పలుదాఁకి
 జిలుగుటెండలఁ జిమవిమయనంగ
 వలిపెదుప్పటి వల్లెవాటు జాతి యొయారి
 చిలులుగందపుఁబూత చెలువమమర

తే. మారశాస్త్రాధికారదుర్వారవార
 వారిజాస్యాతిసారస్యవచనరచన
 కృతపరీరంభసంభోగకేళిఁ దేలి
 వీధి కేతెంచు జేపటివేళ నతఁడు

ఉ. చూపరపుట్టునప్రమితశోభితమాక్తికపద్మరాగముల్
 తాపనఁ జేసినట్టిజిగిదంతపుమిద్దియలందు నక్షవి

ద్యాపటిమంబు సూపు వెలయాం డ్రునుదానువినోదలీలఁబా
రా పదిదచ్చియిత్తిగ దుగా యనిపన్నిద ముగ్గడించుచున్.

సీ కొదమచందురువంటినుదుటఁ గ స్తురినామ
మొఱపు మించఁగ దిద్దు నొక్కరితకుఁ
జివ్వచీకటి గ్రమ్ము కొమ్ముడి గొజ్జగ
లొనరఁగాఁ దుఱుము వేఱొక్కరితకు
జక్కవకవవంటి చమ్ములహారంబు

లొయ్యఁగా దీర్చు నొండొక్కరితకు
మించుదీఁగెకు మించుమేనఁ గప్పురగండఁ
మొప్పుగా నలఁడు మఱొక్కరితకు

తే. నొకతె చెక్కులపై మకరికలు వ్రాయు
నొక్కతెకు మెల్ల జడ తీలు చిక్కుఁ దీయు
నొక్కవని యెప్పుడును గల్గియుండుఁ గార్య
భరము లేదనఁగూడ దాబ్రాహ్మణునకు.

23

క. వారాహము వారణగిరి
వారాన్నిధి వారణాశి వారణవరదుక
వారాంగనాజనస్తర
ణారూఢి న్నరువఁ డాతఁ డనఘుఁడువోలెన్.

24

సీ. నిగమశాస్త్రంబులు నేర్పినగురువుఁ గ
న్దొన నెన్నఁడును లేనికోప మెత్తుఁ
దీర్థయాత్రాపరాధీనులఁ గనుఁగొన్న
మది నెన్నఁడును లేనిమంట పుట్టు
వైదికాచారప్రవర్తిష్టు నీక్షింప
నిల నెన్నఁడును లేనియేవ గలుగు

క మరుఁడేల చంద్రుఁ డేటికి
మరుదంకుర మేమిపనికి మనుజేశ్వర యా
తరుణి కడగంటఁ గాదే
పురుషులధైర్యంబు లేదు పో మ్మనిపింపన్. 29

చ. అమృతరసంబు లుట్టిపడ నాలతఁజేసినవీణలోపలన్
దుమదుమగా వచోమహిమ దోఁపఁగ గీతముఁ బాడు
చున్న నక్కమలదళాయతేక్షణ నఖంబులఁ గిన్నర మ్రోయఁ
జేసినన్, దమకము పుట్టకుండ జనతాహృదయంబులు తాతఁ
జేసెనే 30

చ. పలుకక యుండె నేని శితపంకజలోచన యాదరంబు పైఁ
జిలుకకయుండె నేని విటశేఖరులన్ గరుణావిదూరుఁడై
యలుగులపాలునేయు విషమాస్త్రుఁడు తత్తరుణీలరామ లో
నలుగుట కాదు ప్రాణముల కల్గట దేహవిసర్జనార్థమై 31

క. అది గనుక దివిజవేశ్యల
సదనంబుల నున్న మౌనిసంతతితలఁపుల్
గుదిగుంపులు చేసి మధిం
పదె యవకాశంబు గలుగ స్వర్గమునందున్ 32

సీ వాఁగుగన్నులచేత వలలఁబెట్టుటెకాక
యభ్యసించిన దొక్కయదటుఁజూపు
ముఖచంద్రుఁడుచులచే ముళ్లుపెట్టుటె కాక
సంతరించిన దొక్కవితనవ్వు
బటువుగుబ్బులచేత బ్రమలఁ బెట్టుటె కాక
సంఘటించిన దొక్కజాటుఁబైట

వెలిద్రొక్కు సిగ్గుచే పెత్తతిఁ బట్టుట కొని
యలవరించిన దొంగఁకుఁబలుగు

ఆ. గాఢయావనమున గాసిపెట్టుట కొని
నేర్చుకొన్న దొక్కనెఱతనంబు
తరుణివిభ్రమంబుఁ దలపోయి శిష్యమే
థాత కైన వాని తాత్కలెన

సీ సాహిత్యమార్గంబు చక్కఁజేసిననాఁడు
సంగీతమునఁ బ్రీతి సల్పు నేర్పు
సంగీతవైఖరి సమ్మతింపని పథ
నింపుగా వీణవాయింప నేర్పు
వీణావిరావంబు వెగటుదోచినయెఱ్ఱ
సొగటాలవేడుక చూప నేర్పు
సొగటాలపైఁ గోర్కి సుదకు వచ్చినయంత
వంతమాటల గారవింప నేర్పు

తే జదువఁ బాడంగ నింతంత చతుర గాదు
వీణవాయింప నింతంత జాణ గాదు
జూద మాడంగ నింతంత జూటగాదు
ప్రతిభ పల్కంగ నింతంత ప్రాఢ గాదు.

చ తగవరి మాటకారి నయధన్యపదార్థముపట్ల మిక్కిలికొ
దెగువరి కంతుకేళిఁ గడిదేఱినజాణ రసజ్ఞుకొటిచేఁ
బొగడతఁగాంచినట్టిగుణభూషణ ముద్దులగుమ్మ దానికిం
దగనిది చేసె నానలువ దారుణనిస్వనయిల్లి తల్లిగన్.

తే ఆవధూమణి కాశించి యరుగుదెంచు
విటుల మర్దించుకాంక్ష నవ్వెలదిమాత

వరనిధానగ్రహాద్ధులై వచ్చువారి
దుస్సహాటోపమున మొత్తు దుర్గవోలె.

36

క తుదినుండి మొదటిదనుకం
గొదవలె పచరించు సాధుగుణ మించుక లే
దది చెఱచినకాపురములు
పదిలక్షలు గలవు సొమ్ముపై గోరిక చేన్.

37

క. లక్షయు నిచ్చిన నది నిర
పేక్షత విహరింప దర్థ మిష్టనక దయా
దాక్షిణ్యంబులు పూజ్యము
రాక్షసి పుట్టినది విటులప్రాణములు గొనన్.

38

క ఆకంబుకంఠి జూచిన
నేకొలదులవారి కైన నించుక మోహా
ద్రేకంబు పుట్టు టరుదా
భీకరవర్తనులసుఖము పెడతలఁ బట్టున్

39

ఉ కాంచనభూషణాంబరనికాయము నిచ్చలు నిచ్చియైన మె
ప్పించుకొనంగ లేఁ డలకుబేరతనూభవుఁ డైన నెల్లి చె
ల్లిఁచెద నన్నఁ బోవిడదు లేఖకులాధిపసూను నైన న
త్యంచితశక్తి నేపగిది దాని జయింతురు కోడెకాండ్రుగిన్.

సీ నిర్మద్రదారిద్ర్యనిరుపాధియుతషిధ
సంజాతహృద్భల్ల లంజతల్లి
కామితార్థవితీర్ణి కన్దూరమానవ
ల్లనలోకపటఘల్లి లంజతల్లి
నిజశాసనోల్లంఘనజిఘ్ముక్షు కామిలో
లకురంగచయభిల్లి లంజతల్లి

శాంబరీచంగభుజంగకృత్యవివేక
 పుంజభూరుహవల్లె లంజతల్లి
 తే బహువిధోపాయచణపంచభద్రభద్ర
 కుంజరమృగాధిపమతల్లి లంజతల్లి
 నిఖిలవిటజనారంభముల్ నేలఁ గలప
 నంజ కరుదెంచుపెనువెల్లి లంజతల్లి.

41

సీ. విడుగుచందమునఁ బడి మోదుతెరువాటు
 కాని కైన నొకింత కరుణ పుట్టు
 బహుధనాపేక్షచే బాధించునృపతి కై
 నను జనించు నొకింత కనికరంబు
 చేరి కన్నడభూమిఁ జెఱవట్టుబాశ్చాత్య
 చృపతే కైన నొకింత కృప దలిర్చు
 నతిపాతకుల నొంచుయమకింకరుల కైనఁ
 గందళించు నొకింత కారుణికత

తే యసమసాయకిసమరకర్తాంతరాయ
 కరణపారీణవాక్క్రియాగౌరవమున
 నఖిలవిటకోటిధన మెల్ల నపహరించు
 లంజతల్లికి దయలేదు లక్ష ధైవన.

42

సీ. కాలకూటమునందుఁ గలమేలువిస మెల్ల
 రాలలోఁ గల్లుకార్కశ్య మెల్లఁ
 బైశాచసమితిలోపలివికారం బెల్లఁ
 గపికోటిలోనుండుకాంక్ష లెల్ల
 సెలయేళ్లలోన వర్తిలెడునక్రతలెల్ల
 మయశంబరులలోనిమాయ లెల్ల

ధార్తరాష్ట్రులలోనఁ దనరుమచ్చర మెల్లఁ
బంచపాతకులలోఁ బాప మెల్లఁ

తే. దీని విటదోషరాశిచే ద్విగుణిఁ జేసి
యన్మతపంకంబులోఁ గల్పి యశుచిభావ
రసముఁ జిల్కించి నిర్మించె బ్రహ్మ కృపణ
తరుణహృద్భల్లి యగులంజతల్లి గాఁగ

43

తే. వేము పండకున్న విషసమావిష్టంబు
పండె నేని మధురఫలయుతంబు
పండ్లు రాలునపుడు పణ్యవృద్ధ విషంబు
వేశ్యమాత విషము వేమువిషము

44

తే. లంజతల్లులరీతి యీలాగు వింటె
తలఁచ నది లంజతల్లిమాత్రంబ కాదు
కపటతరవృత్తి ప్రత్యక్షకాలకూట
మాజరభి కూతుఁ దగిలినాఁ డాఘనుండు

45

సీ ఒరపాయె జలువసన్న రుమాలు సొబగంచు
వివరింప నిదె పట్టుటవిక కనును
జేలువాయెఁ గ్రొత్తసందులవస్త్రమని యెంచి
కొన నిదె పయ్యంటకోస మనును
జేలువాయె నునుఁజెంపసిగపట్టుబొం దంచుఁ
దలపింప నిదె జడత్రాచి కనును
బాగాయెఁ గుసుమపూఁబసిమిదుప్పటియంచుఁ
గనుఁగొన్ననిదెకొమ్ముకాసె కనును

తే. వజ్రవై ధూర్యవరసీలవనజరాగ
వార మిది వాని కెంత తత్సార మంతె

ప్రాణ మైన నొసంగు నేపాటి యైన
నడగనిదె పాప మాధవశాయతాక్షి

46

క ఈరీతి నతడు దుర్వ్యా
పారంబున సంచరింప బహువత్సరముల్
ధీరమతిఁ జూచి చూచి య
వారితదుగభాప్రసన్న వదనాంబుజమై.

47

వ. ఒక్కనాడు త్రిభువనాశ్చర్యకరసౌందర్య యగునతనిభార్య
కరుణాయత్తయగు నత్తమ్మండఱి నిలిచి వాసరారంభ
సముజ్జృంభమాణ శతపత్రపత్రజైత్రంబు లగునేత్రంబుల
నశ్రువులు గ్రమ్మ కరుణంబుగా నిట్లనియె

48

ఉ అత్తవు సర్వలక్షణసమగ్రగుణాఘృణ సమ్మూఁ డిట్టసుక
మొత్తనె కాని నీకొడుకుమాధత మానుపవేల వాడురో
తోత్తులమారి యై గృహమిచ్చొక్క యొక్కొకదానిఁ
బూనికక, గుత్తకు నందు నుంచుకొని కోకలురూకలుజోక
నీయగన్.

49

ఉ చిత్తములోనఁ జేమ విలసిల్లఁ దనూభవులక సమస్తలో
కోత్తరత్న భూషణసముజ్జ్వలిశాంగులఁ జేసి వారియ
త్యుత్తమధర్మవృత్తిఁ బరితోషముఁ గాంతురుగాకి యిట్టిదు
ర్వృత్తిఁ జరింపగాఁ బరిభవింపక చూతురె మీవిధంబునన్.

ఉ కోరికి దీరఁగాఁ గుడిచి కుంకుమసంకుమదాంకిగంధ మొ
య్యారముగా నలందుకొనియాకులుఁబోయిఁ జూలునట్లుదు
ర్వాంతరేచ్ఛ బుచ్చుకొని వారలతాంగులయిండ్లకేగఁగా
చూరకచూచుచుండెదం యోయదలింపక మీరుమామయన్.

సీ. మామగా రై నను కామాంధవ ర్తనం
 బోజ గాదని పల్క నుడుగ కున్నె
 వదినె యైనను వారవనితాప్రసంగంబు
 లర్హమా యని పల్క నణంగ కున్నె
 బంధువు లైనను బధముఁ దప్పి చరించు
 తేనీతి యని పల్క మాన కున్నె
 మీ రైన నీదురాచారపారీణత
 వలదురా యని పల్క నదల కున్నె

తే. కటకటా చూఱ విడిచి యీకఁగి ధరణి
 సురకులాచారధర్తంబు చూఱుచు
 సుతునిదు శ్చేష్ట లూరక చూచుచున్నఁ
 బరువునకు లోటుతో నగుబాటు రాదో.

52

క. మీఁతనఁ గాదె యాయవి
 వేకం బాయనకు నుద్భవిల్లుట మీయా
 త్తిరణ మింత యుడిగినఁ
 జేకొను నే యాతఁ డింత శిష్టేతరతన్.

53

క. మీకెఱుంగరాదె తనయుని
 పైకరుణఁ దలంపదో యపారశ్రీచేఁ
 గైకొనరొ కాక దినమున్
 గోకలు మొదలైన వెన్ని కొంపోఁ డింటన్.

54

తే. అన్ని యునుఁ జూచుచుండెద నంతో యింతో
 యంతచనుమానమునకు రా నింతెకాని
 నేనె పట్టెద నన్నచో నొనె ధనము
 దులిచినప్పుడు తెలియు నాసులువులెల్ల.

55

- క నాకేమి దేహసుఖము పు
రాకృతమే కాక నేడు రాబోనే యీ
లోకమున నేనె యపదా
మాకోడలు గాదొ పొరుగుమంచము గాదో. 56
- క ఆలోగని చేతోధృతి
చేలింపక విమ్ముఁ గూడి చెప్పితే నదియున్
జాలింపక కై శికిజిత
రోలంబకదంబ యేనపంధతఁ గానన్ 57
- తే ఇంతనాడు కరగ్రహంతురాలిఁ
జేసి తోడ్కొని వచ్చితే చెప్పినట్లు
చేయుచుంటిని గోట్రంబు మీయనుజ్ఞ
నలుపు నా కేయెడల నైనఁ చెలుపఁగలరె. 58
- క ఒక తెవలె నాడి యాడిం
చుకొనుట నేయిరుగు పొరుగు చూచెనొకో యు
ప్పకుఁజప్పకుగా ననుఁ జూ
చుక నడువఁగ వలెఁ గులీనశుకసల్లాపల్. 59
- క నను నేనె పొగడికొనఁగాఁ
జన దింతియకాని మగఁడు సంసారనివ
ర్తనఁ జేసి యిట్లు తిరిగిన
మనమునఁ గోపింప కెట్టిమగనా లుండున్. 60
- వ. అని యనేక ప్రకారంబుల విలపించి. 61
- క. కలకంఠకంఠి మదిలో
పలిదుగ్గిం బాపలేక బాష్పజలంబుల్

జలజలజల ప్రసహించగ

వలవల నత్తదెస నమ్రవక్త్రాంబుజయై 62

ప జనమనోరంజనఖంజన పరాంజనమిశద్బాష్పధారాప్రకల్పి
తానల్పనారంగమదపత్రభంగహృదయంగమకపోలంబుగా
నేడ్చుచున్న నవ్యధూతన్నంబుంగాంచి సమంచితచేలాంచ
లంబునఁ గన్నీరు దుడిచి సముదాత్తకృపాయత్తచిత్తయైన
యత్త యిట్లనియె 63

క. ఓయమ్మ యేల యేడ్చెద

వో యుజ్జ్వలబాష్పధార లుట్టిపడక శో

కాయత్తచిత్తనీరజ

వై యెటుఁగుదు నీమనోవ్యధాగతి తల్లీ. 64

తే ఏమినేయుదు మదిలోన నెన్నఁదైన

మఱచియుండెడుదాసనా మగువ వాని

కర్తకౌశల మెట్లు కాఁగలదో కాని

యాణిముత్యము మసిబొగ్గు నయ్యె నేడు. 65

క. ఓనాతి వారకాంతా

ధీరగుణాతురుని మగుడఁ ద్రిప్ప నవశ్యం

లైనం గానిమ్ము సమ

స్తానునయాలాపసరణి నాతని దేర్తున్. 66

వ. అని యూఱడించి పలుకు చున్నంత. 67

ఉ. సంగతి నిష్ఠ నేతపము సల్పఁగ నెన్నటి కబ్బెనో నుతిం

చంగలదేవతాపదవి సాధునమస్కరణీయభావమున్ [దివా

భంగురమైనయాతపమువాయఁద్రయీమయుండయ్యయో

సంగమజాతపాతకము చాలక వారుణి కేగ భూవరా. 68

మ. అపుడంభోజహినుండు స్వప్నము లెనుగానాకాశపుంజీకుబు,
 డపయిక్ వేడుక నెక్కు జాటుకొనుచుండెను సాంధ్యరాగం
 పుహే,మపురజేలా పగిలజ అ పుష్పములనుగొట్టి జాటుగా
 నంధకారపునిలంబురముల భరింపితిమి నున్నట్టి డగ్గోపికిల్.

చ. భిదురిదిళాయశోడ గవ్వేనీ పుష్పములనుగొట్టి పువ్వు
 నుదరములోజగంబుల నున్నట్లు గొరిగి పుష్పమిందిచే
 వదలిన జాటి బోరిగిల మ్రోగిన మోరిగిల బోరి సామ్రా
 ముదయముజెంగుమున్న శిశువులకు సహాయమువలె వచ్చె

తే. జారచోరప్రసవన జగదెరువు
 మండలస్ఫూర్తి గిళల్లె నిగమింపనియెడ
 గానరా దయ్యె బ్రతికెను గొంబంబు
 రాజధర్మంబు తత్ప్రకరింబు కొదె

71

సీ. గగనసిద్ధుండు భస్మకటిపాశం స్వప్నము
 రింప వెల్వెడసెభస్మ రేలు నుగి
 రాజ విభావరీతిమణిపై గొంబంబు

కిలఁ జిమ్మినశుషుంబుల నునుగి
 యామినీవణిగంబుజాస్య పుష్పముల
 జల్లిన ఎనఁచూర్చునట్లు పాపంబు
 కమనీయసితపత్ర సునసారిలగు నిశ

త్వగ్జాతకర్పూరహార మనుగి

తే. గానె నమృతాశనాశనకాశ శిశు
 కాశలో కేశవేల్లితదేశపాశ
 కాశ దేశబిలేశయాధీశసుప్ర
 కాశసంకాశకౌముది యాశలగిడి.

72

వ. ఆసమయంబున

73

సీ. తుదిగోళ్ల నున్నఁగా దువ్వి కీలించిన
 సిగ జాజివిరులు వాసిగ ధరించి
 కమనీయనాసపైఁ గస్తూరినామంబు
 దీరుగాఁ గొనగోర గీత దిద్ది
 చలువ దీర్చినసన్నవలి పెదోపతిమీఁద
 నవరంజమొలత్రాడు హపుణుఁడబి
 జంగాళముగ మేన జాళువాబంగాను
 వ్రాతచందురుకావి నలువ గప్పి

తే కలితకర్పూరకాశ్చీరగంధసార
 ఘుమఘుమామోదవిభవంబు గుబ్బితలఁగ
 గొడుగు పావాలు దొడిగి మక్కువఁ జరించు
 విప్రతనయుండు వెలయాండ్రవీధులందు

74

మ ఒకలీలావతఁ గౌఁగిలించి యపురా యోరీ యటన్నక గికా
 గికగా నప్పును హార మేడది లతాంగీ యంచు చక్షోజపా
 లికపైవ్రాయునఖాంక మొక్కలెకుఁగేళికజూలికంబుప్పమా
 లికఁజుట్టంజనుఁగానకుండనొక ప్రాణేయాంశుబిం బాస్యపన్

మ శుకవాణీ యొకయేకతంబనుచుఁ దచ్చోత్రంబులోపంచనా
 యకమంత్రంబు సముచ్చరింప నిటు తాల్తంచుక సముద్దీపిత
 భ్రుకుటీకంబుగటొమ్మవట్టితొలఁగంద్రోయంగ నాయంగనల్
 సకులుక నవ్విరి మోసపోయితని హాసవ్యాస మేపారగన్

క. ఈరీతి దుర్ణివారవి

హరింబున నర్ధరాత్రమగుదాకఁ బ్రమో
 నిరం—4

దారూఢిఁ దిరిగి నిజవే

శ్వాతత్తుముకడకు నిడుగ నెరఁగెనునున్న

77

ఉ రాజముఖిపయోధురవిరాజితముననుగిరిధిఁ బోవి

భ్రాజితమైనదేహముఁ బ్రభుఁడు కొంచునదిత్రాంచల

భ్రాజితశాటిఁ గప్పకొనిపొగిముఁ బల్లన నేల మోపుచున్

భోజన మాచరించుటకు భూసుఁడూసుఁడు నచ్చ నింకిన్.

స అప్పుడు

79

క తడవాయె నేమి సేగుదు

నెడవాయనిసములతోడ నెగిరిన్నాడ

కొడు కాకలిఁగొనె నంచున్

మిడుకుదయోపేత మాత మృదుఁబుద్ధుఁడనె.

80

తే. చేరఁ జనుదెంచి పరమలజ్జిఁకుఁడుప

నమ్రపదనాబ్జుఁడై యున్ననందసునను

నన్నపానాగు లొసఁగి నయ్యునున నొక్క

యున్న నితపీతమందుఁ గూర్చుండఁ జేసి.

81

క. సుతు వైదికధర్మసమ

న్వితుఁ జేయంగోరి చేరి నిపుణతఁ బ్రకాశ

శతధృతిసతిగతి నతియుత

మతి యయినతదీయజనని మనుజాధిశా.

82

సీ. వృద్ధానుసారంబు విడిచి కొంచెపుఁగాని

నీతులు గైకొంటివే తనూజ

గ్రామణ్యవిభవంబు గాదంచు జూదంపుఁ

గాసుల కాశించితే సుతుండ

విప్రధర్మంబెల్ల వీటిబుచ్చి విరాళి
 పోకలఁ బోనెచ్చితే కుమార
 కులము గోదావరిఁ గలపి వేశ్యాసంగ
 మాసచే గావించితే సుపుత్ర
 తే వేదశాస్త్రప్రసంగంబు వీడుకొల్పి
 పడుచుఁగూఁతలుగూయఁ బాల్పడితే తనయ
 యింట నెన్నఁడులేని యీహీనవిద్య
 యెన్నఁ డభ్యాసమామెరా కన్నఁతోడ్రి. 83

శా లేరా భోగపరాయణుల్ జగతిలో లీలావినోదంబుగాఁ
 బోరా వేశ్యలయిండ్లకుఁ విపథసంభోగాన్ధులై గుట్టుతో
 రారా వైదికధర్మమార్గపథిక ప్రాచీణముం జూపరా
 యేరా తండ్రి పరిత్యజింతుఁడని యీరీతి సత్కర్తముల్.

క. కొదలం బొందనిబహుసం
 పదలక నీతోడివారు బ్రతుఁగ నయ్యో
 మదనాతురుండవైతివి
 చదివినదోషంబొ కాక జన్మఫలంబో. 85

క. నందను నిన్నుఁ గనుంగొను
 నందనుకను నెదురు సూచు నకట సముద్రం
 బిందునకుఁ బోలె జనకుం
 డిందునకా నీమహత్వ మేమన నేస్త్రున్ 86

చ. కొడుకులు సర్వవిద్యల నకుంతితులై సభలందు శాస్త్రముల్
 దడయ కుపన్యసించి వసుధాతలచాతులచేత గుట్టుముల్
 గొడుగులు గాంచి సత్యగుణకోవిదులై విహరింప సుపదక
 బొడవగునట్టిగేహినులై పుణ్యశరీరలుగా కుమారకా. 87

క. ధారణి నేమియు నెఱుంగని
 వారల కొకరీతిగా 'నవశ్యం పితురా
 చాం' మని నీవె చదివి కు
 మారా! జనకానుచరణ ముటవం దగునే! 88

క. చక్కనిది కాదో మది వెం
 పెక్కినయి కాదో కులసమీహిత కాదో
 యక్కట యిన్ని గుణంబుల
 జొక్కట మగునతిని విడువఁ జూతురె తండ్రి! 89

క. రతి గద యాకృతి మతి భా
 రతి గద హైమవతి గద నిరంతరసమసం
 భృతి వైతయందు రతి నను
 ధతి గద యిన్ని యును గలన్రు తాపసత్వము. 90

వ అని పలికి నిజవచనరచనాంగీకారహృదయముగనుం బోలె
 నవ్వారాంగనాధ్యక్షపరాధీపమానముగ ప్రోక్షుత్తరం
 బీక యున్నకుమారు సున్నతాకారు వేమూలు గారవిం
 చుచు సమంచితకాంచనచిత్రతాంపలంబు లగుచేలంబులు
 గట్టుకొన నిచ్చి యమంధరగంధబంధుసౌగంధికధుగంధర
 చికురబంధులం జేసి గంధంబు పూసి వధూగృహంబునకుం
 దోడ్కొని పోయి యిట్లనియె. 91

క. ఇది మొదలు వారకాంతా
 సదనవ్యాపారచింతఁ జాలించి సస
 మ్మదగతి సంసారస్థితి
 వదలక చరియింపవయ్య వైదికమణి వై. 92

తే అనుచు జనయి త్రి నీతివాక్యప్రసన్న
హృదయుఁ జేసితి సుతునంచు నరిగె నతఁడు
ప్రాధ్దు వోయిన దని తలారులకు వెఱచి
యొకివిధంబున నారాత్రియుండఁ దలఁచె 93

వ అంత. 94

మ. జలకం బాడి మఱుంగు గట్టి మఘాసంఘముల్ దాల్చి
చెంగలువల్ కొప్పునఁ గీలుకొల్చి రతికాంక్షం జేర
నేతెంచె ద, శ్శులకాంతామణి వారసాంసముఖిదుర్వార
మారావహో, శ్శులితామూర్తి తమానసుం డయి కడుం దా
పించు ప్రాణేశ్వరున్. 95

క చను దెంచి యతనిమోమునఁ
గనికఁ మొకికొంత యయినఁ గానక యపు డ
వ్వనజాతనయన సాధ్వస
మును సిగ్గును మానుషంబు ముప్పిరిగొనఁగన్. 96

మ అలివేణిమణి సిగ్గుచేత నతనక్తాంభోజ మ్మి రెండుచే
తుల బాగా లొసఁగంగఁ బోయినఁ గృపాదూరీకృతుండై
ఘన, జ్వలనజ్వాలక రాశ మైనయొకనిన్వ్యాసంబుఁ గావించి య
వ్వలిమోమయ్యె రుచింతురే కులసతుల్ వారాంగనా
భోక్తకున్. 97

సీ. లేదువో గృహిణిపై మోదంబు లోకాప
వాదంబునకు నైన వణకవలదె
కాదువో సంసారకాంక్ష మేనికి దాని
వినయసంభృతి కైన వెఱవవలదె

యీదువో దయ్య మాయిభ కుంభకుచపొందు

జననియానతి కై న జడియవలదె

రామవో మనసు వాఁ ధూవిలగ్నమై

కులకాంత య స యైనఁ గొంకవలదె

తే. కాయణికభావమాత్రవిదూరదుర్తి

వారహృదయాజ్ఞులై యాపయోపహాతీ

వీడె మీయంగఁ బోయిన విరసముద్ర

నవలిమోమయ్యె నతని నేమనఁగవచ్చు'

98

క. తమకంబులేక కాకు

ణ్యముఁ జూపకతఁడు కులొంగనాపరవీతౌ

విముఖత్వ మిట్లు చూపిన

గుమగుమమని శోకవహ్ని గుబ్బతిలంగన్.

99

మ. అకటా యింతకుఁ దెచ్చెనే యనుచు నత్యాపన్నయై జాలవ

ల్లికలో వీడియ ముంచి పంచశరకేళీవాంఛ చాలించి చం

పకగంధిన్ దనలోన మెచ్చుకొనుచుం బచ్చాసనుం గిట్టుచున్

వికలం బైనమనంబుతో నిదురఁ జెందెం దత్సమీపస్థలిన్.

మ తలకుం దల్లడమందుఁ దాల్చి వదలుం దాపించుఁ గోపించునీ

తులు వల్లించిన తల్లిమీఁద విధికిం దుండ్వొట్ట లెవ్వారనున్

దలయాచుం దనబుద్ధిహీనతకు నాథాస్త్రిసురుం డప్పు డా

వెలయాలిన్ వలయాలిమత్కరయుగన్ వీక్షింపఁగాలేమికిన్.

క. వాఁ డానాలుగుగడియలు

నేఁడాదిగఁ గడపి సూర్యుఁ డింకఁ దూర్పునకున్

రాఁడో యని తలఁపోయఁగ

మూఁడవజా మయ్యె నంత మోద మెలగ్నస.

102

శా. పాయంజౌచ్చై విలాసినీసురతసౌభాగ్యంబుచేఁ దారకల్
మేయంజౌచ్చై జకోరపంక్తులు గడుం బ్రేమక శరచ్చంద్రి
కల్దూయంజౌచ్చై మగుండు లేజిగురుగుత్తుల్ జంక
నింకింపుచున్, గూయంజౌచ్చై దృతీయయామకృకవాకుల్
కొక్కొక్కోకోధ్వనిన్ 103

చ. వనరుహ బాంధవుండు పగ వాఁ డరుదేగలఁ డింకఁ బోదమా
వనమున కన్న సాధువనవాక్యము లొక్కచకోర మార్తితో
విని తమిదీట వెక్కనము వెన్నెలముద్ద భుజింపఁ బోయి గొం
తునఁ బడవేసికొన్న హిమతోయ మొసంగిరి నెయ్యు
లయ్యెడన్. 104

ఉ అప్పుడు విప్రసూనుండు రయంబునఁ బానుపు డిగ్గి వేడ్కతోఁ
జెప్పకు మింక నొక్కదరిఁ జేరెదనంచుఁ దలంచువేళ లా
గొప్పంగ ధౌతచేలము సమున్నతలీల ముసుంగువెట్టి నీ
ర్లప్పిననిష్ఠుచందమున రాజనిభాసన నిద్రవోవఁగన్. 105

శా. బౌరా దైవము దెచ్చిపెట్టెననుచున్ సామోదచిత్తాబుడై
చేరంబోయి ముసుంగుదీసి కడువైచిత్ర్యంబు మీఱున్ దురా
చారాగ్రేసరుఁ డాధరాసురుండు కాంక్షన్ నల్లపూ సాదిగా
నారామామణిసాము నాచుకొని వేశ్యావాటి కేగెన్నపా
శా. నీ డాంతంబులనుండి పతులు మెడల్ నిక్కించి నల్దిక్కులున్
జూడన్ దుమ్మెదగాణ పాడఁ దెలిమించుంగూడ నజ్ఞేక్షణల్
మేడన్ నిద్దురమంపువీడఁగమనుల్ మీనాంకుతోఁగూడఁగ్గి
డాంబములు వీడనాడఁ దమితోడం దెల్లవాతెన్నపా.

క. తమి తీతె రమణరమణుల

తమి తీతెన్ సాంధ్య రాగధారాశరుచుల్

గమిగూడె యథాంగవిహం

గమి గూడెం బ్రాణనాథు గాఢప్రేమన్

108

సీ. ఒటువుగా నాకాశబౌద్ధచూడామణి

పెట్టిన కుంకుమబొట్టనంగ

సమయరక్తిక సురేశ్వరిదావిపణిలం

బిత్త మైనలత్తుకపల్ల యనంగ

నఖిలజగత్పాణిహారి కాంక్షిండు

కెంకెల బట్టినకేడె యనంగ

బహువిహంగమకులస్యనివిషహర

ప్రథమపక్కాఖ్యాగ్రంథ మనంగ

తే వాసవాశాధిరాధిరవ్యాసమాని

నల్లభుండు 'న దైవం కేశవాత్మనం' ఎ

టంచు నెత్తిన హస్తాటణాబ్జమనంగ

భానుండుదయించె దేవేంద్రమారుండుగుని.

109

వ. ఇట్లు సూర్యోదయం బయ్యె నిరంకుశు వసుంధ్ర యన్నామ

మాత్ర బ్రాహ్మణకలాపకోటిలాపదుండు స్వామిసమాప

సమయసమాలోకితాశేషభూషావిశేష పల్లికాప్రతిక యై

సొమ్మువోవుటకు నొకింత చింత లేక యతని వివేకహీనతకు

దుగిఖాపుచుండె నిట నతండును బ్రతికెనెడ రూటకహా

టకసంఘాటసముచ్చాటననిరాఘాటం డైనవేశ్యవాటంబు

చేరియందుం బ్రకల్పితమోహం బగుచంపకగంధిగోహంబు

చొరగబడి పోవుసమయంబున

110

ఉ నిద్దుర మేలుకాంచి రమణీయతం బూర్ణసుధామరవికిం

బెద్దటికంబు దెచ్చుతనమెచ్చులమోము నిషేచనక్రియం

దద్దయుఁ గారవించి ప్రమదంబున నద్దముఁ జూచి నామముం
విద్దుచు నున్నయున్నమితదీప్రపచం గని చేరఁబోవఁగన్.

మత్తకోకిల —

మత్తకోకిలవాద విప్రకుమారుమన్నధుతోడ వే
పోత్తరంబుగ నిట్లు పల్కె సముజ్జ్వలస్థితి నోరి నన్
జిత్తజాగుగపాలిపాలుగఁ జేసి యన్యవిలాసినిన్
దత్తరంబుగఁ బోయి కూడితి దానికేమని పల్కుకన్. 112

క ఆనూట వివిధమాయా

స్తోమపుఁ బలుమాట గాఁగఁ జూడక వాఁడా
యామద్వయప్రసాదన
కోమలి కెఱిగించె బూస గ్రుచ్చిసరితన్. 113

ప అదియు విశ్వసించినదియుంబోలెఁ దదీయవచనంబు నాక
ర్జించి నిరంతరసౌఖ్యాంబుధి నతని దేల్పుచుఁ జత్తంబుఁ
దుల్పుచుఁ గొన్నిదినంబులు గడపి సంతట 114

సీ దేవారులకు మ్రొక్కుతీఱ దాయె నటంచుఁ

జెల్లింపుదును దానితల్లి కొంత
యేరి కెద్దులు దూగ మే మింక నిడు మంచుఁ
దమకించి దానినోదరుఁడు కొంత

యంగడి నేమేమె యమ్ముచున్నా రంచు

గాండ్రలై దానిచల్లెండ్రు కొంత

యన్నగో రాదాయె నన్నెచీర యటంచు

వావిఁ దెల్పుచు దానివచినె కొంత

తే యక్కతోడు సుమీ వాకు ముక్కరై నఁ

జేసి తెప్పించు మని దానిదాసి కొంత

మెల్లమెల్లనఁ జేతిసా మ్మెల్ల నిట్లు
గుల్లగుట్టంగఁ దిని తల్లడిల్లఁ జేయ.

115.

సీ. అత్తవా రిచ్చినయవరంజిఘంటీలు

సంశయింపక వేగఁ జదునుఁ బెట్టె

దండ్రి చేయించినదర్భాంగుళీయకం

బావృత్తి గాఁగఁ దా నమ్ముకొనియె

మేనమామ ప్రియంబుతో నొసంగిన పైఁడి

మొలత్రాడుఁ బ్రాతయప్పులకుఁ గల్గె

జనని చేయించినజాళువాతాయుతుల్

వడ్డిలెక్కకుఁ జిందువందుఁ జేసె

తే. దులసిపోగులు మొదలుగాఁ గలుఁగు పట్టి

చిక్కుబాకీలు పిదప నిశ్శేష పఱచె

బ్రతిదినము దానిసంసారబాధ

నెత్తుకెత్తుగ నడవె దుప్పెట్టి నతిండు

116.

క. ఈతీరున వారపయో

జాతముఖి దుర్ని వారసంభోగకళ

చాతురి రాత్రిందినములు

బాతరలాడించి గర్భవతి నొనరించెన్.

117

మ. ఒకనాఁ డాధరణీసుపర్వుడు తదీయోనగ్ర గోహాగ్ర వే
దికపై నొక్కఁడు పట్టిలేచ్చినగర్భి దీనత్వ మేసార న
వ్యకపోలంబున హస్తపద్మమిడి నమ్రాస్యాంబుజం దై కకా
పికలై నట్టి మనంబుతోఁ గృపణతాభీతి విచారింపఁగన్.

సీ. కీలుగుట్టపుఁగాల్ల పోలికి హతశేష

దంతద్వయంబు నర్తనము సలుప

గల్గ బాసలచేతఁ దెల్ల వాఱినచేతు
 లతివిపాకసితాబ్జ మనుకరింపఁ
 గుసుమాస్త్రు తమటంపుఁగొడుపులో యన ప్రేలుఁ
 జన్నులు నాభిపార్శ్వమునఁ దనర
 గుమిడికంబులరీతిఁ గొనలు వంగినబొమ్మల్
 పరచాటు కన్నులపై నటంప

తే. దుంబవిడియంబు పలుతుంపురులు చలింప
 నింటిబిడ్డలపైఁ బెట్టి కంటసంబు
 లాడుచును వచ్చె విటసమూహావిలంఘ్య
 మాననానావ చోర్నిల్లి దానితల్లి.

119

వ. అయ్యవసరంబున

120

తే ఆధికతరరోషభీషణవ్యాప్తిఁ జూచి
 బెగడి నలుదిక్కులకుఁ బోవుమృగమువోలి
 సందడింపుచు వచ్చునాజరతిఁ జూచి
 ధారుణీదేవతనయుండు తల్లడిల్లి.

121

క. వచ్చెఁ గద విటులపాలిఁటి
 చిచ్చుఱపిడు గింక నేమి నేయుదు ననుచున్
 టిచ్చనడి యంతలో ధృతి
 దెచ్చక రక్షకుఁడు నాకు దేవుఁడె యనుచున్

122

సీ. అల్లంతటనె రాఁగ నావలి కంతలో
 దాటలే నైతి నెచ్చోటి కై న
 మునుమున్న తెలిసి యీముదివరాటమునకై
 కొంచురా లేనైతి గోకవాక

మోసపోయితి దీనిముంతవాటునకైనఁ

జేకూర్చలేనైతి రూకపట్ట

హాసీజనులకైనఁ దగఁజెప్పి యూరలే

డనిపించలేనైతి హానువుదప్పి

తే. తొలుత నే బొంకనట్టిబొంకులు సహస్ర

సంఖ్య లవియెల్లఁ దలఁచి రోసముననేడు

వచ్చుచున్నది మాటలపశముగాదూ

భూళిదర్శన మే మైన మౌరకదయ్యె

123

వ అని యనేక ప్రకారంబుల వితర్కించి

124

మ ధరణీనాథ దరిద్రతాపిశునవస్త్రస్ఫూర్తి నాభాసిత

రసనంశోత్తమసూతి చింతిలఁగ నవ్వారాంగనామాతదు

ర్భరపాండిత్యముఁ జూచి దీనదశగుణ లాభమునీయయ్యజే

ప మేళా యనిపించఁగా నలదె నిప్రస్వామి నంచుకమన్.

స. చిరంతనస్నేహ మొక్కింత తలఁచి యాజగజంత యిట్లునియె.

క. ఒకపండువ పబ్బంబున

నొకయుంట మైనవేళ నొక్కొకతఱి వే

డుకతనము గాకి యిటుసలె

సకలము వర్జించి నడువఁ జనునా యోయీ.

127

సీ కడుఁబిన్నప్రాయ మప్పుడ తాళిఁ గట్టిన

కులమునిల్లా లెంత కుండవలయుఁ

బుట్టని ల్లని వెట్టుపోత లాసించిన

యక్కసెల్లెఁ దైంత యడలవలయుఁ

దనయుండు మాకు ముప్పున కందు నని యున్న

తలిదండ్రు లెంత చింతిలఁగవలయు

నందఱిండ్లకు నాసమై యుండు నితఁడని
 నిక్కుబండుగు లెంత పొక్కవలయు
 తే చల్లఁగాఁ జేతకా నెల్ల డుల్లి లొల్లె
 కాఁడ వై యింక నైన నీకాపురంబు
 బ్రదుకుపని విచారింప కీపనికి జొరఁగఁ
 బడినవానికి నెక్కడి భారబుద్ధి

128

నీ గుఱి తప్పిపోవు ముందఱివిచారము లేదు
 సానడి కుడుగు మచ్చరము పుట్టు
 నగరివారు హసించు రగ డొను బిన్ను పె
 డ్దలకుఁ జుల్కన తలితండ్రులోర్వ
 రింటికి నేగి యా నెవరు మెచ్చు లేని
 గర్వంబుదొట్టుఁ జేకాసు డుల్లు
 నొడ లోడుగాఁ బొచ్చు నొడువులపాలగు
 సందులుఁ దూఱ విశ్వాసమెడలుఁ

తే. జిన్నపనిగాదు లంజర్క మన్న వినుము
 ప్రజలు మీ రొక పైన మాపయికి వచ్చుఁ
 బడుచఁడవు నీవు మాబిడ్డ పసరుమొగ్గ
 మ్రొక్కెదము రాకు నీ వికెమొదలు చేసి.

129

క అనరాదుగాక నీ వొక
 మనుజుఁడవా దుర్విదగ్ధమార్గమె మార్గం
 బని విప్రమార్గ ముద్యా
 పన నేతురె నిన్ను వంటిబ్రాహ్మణకులజుల్.

130

తే. జపతపంబులు గావు శాస్త్రములు గావు
 వేదములు గావు సత్క్రియావిధులు గావు

వైదికపుబాప లేడ భూసురకుమార
యోగ్యసౌభాగ్య లగువారయ్య తు లేడ. 131

క పాప మని నిన్ను సీతక
శాపండితవాక్యసరణి లాలించితఁ గా
కోపిన్నవాడ విటదు
ర్వాప్యపార మడంప లంజవారిఁ బనియే 132

తే అనుచు నయభాషణము లాడి యాచరిన్
మంచిమాటల నరుగఁ డీమాల్లుఁబోతు
కరివతు వాక్యములచేతఁ గాని చక్క
గాదు లొటిపిటశూల రోఁకండ్లఁగాని. 133

వ. అని విచారించి యిట్లనియె 134

క. మాకేమి నీవు పోయిన
పోకలఁ బోకుండఁ జేయఁ బొందులనె నా
తేక చనుదేకు రూకలు
కోకలు నిష్ఫలము లైన గొడవలు తగునే 135

తే. చదువుకొన్నాడ వటుమీఁద సరసముద్ర
కొంత యామీఁద భూసురకులవంపండ్
వయ్యయో సీవెలుంగవే యర్థమీక
యూరకే పిల్పునే లంజవారిపడుచు 136

క. ఇచ్చకపుమాట లాడుచు
వచ్చెదు మూణ్ణాళ్ళనుండి వదలవు నేడుకొ
బచ్చవయికంబు గుఱ్ఱము
వచ్చినదాకనె యటన్న సామెత వినవే. 137

తే మాఁట లింక పయు నేటిక నేటికాత్రి
చీర పుత్తెంచె నుడిగాలవారిచేత
నూరియేలికంజుమూరు డల్ల
పెద్దచొక్కెనొప్పులపల్ల వాఁడు.

138

వ అని యిట్టేఱంగునఁ గన రెత్తి విటులవాల్చిమిత్తి మర్నంబు
లెత్తి పలుకుచు నత్తఱిం దత్తరంబునఁ గృపాయత్తచిత్త
నై తత్తరిలుచి త్తరిఁకాఁతుం గని బత్తివడక యోసీ మొగ
మోగునై నై నట్టజిత్తులు సేయు రిత్తముడికాండ్ర హుజు
త్తనిపించక విత్తహాని చేసితి వని బెత్తంబు తీసికొని
మొత్తం బోయిన.

139

క ఈపాటి కదల నున్నా
గోపంబున నన్నుఁ గూడఁ గొట్టుచు దీనిక
మాచి యెనంగలనే 'యా
శాపరమం దుగిభి' మనుచుఁ జయ్యన నరిగెన్.

140

క. అనిన విని చదనకమలం
బున లేనగ పంకురింప భూనాయకుఁ డో
మునినాథ విప్రుఁ డెచటికి
జనియెం దుద నేమిసేసె సకలముఁ జెపుమా.

141

—॥ ఆశ్వాసాంతము. ॥—

మ. బహుశాపుత్రనిశాకళత్ర మునిశంపావిగ్రహాభోగసం
గ్రహవాంఛా గురుకామినీరతికళాప్రారభ్యమాణాఘదు
ర్వహతానిర్తదనార్థదుస్సహతపఃప్రాబల్యసాఫల్యకృ
న్తహనీయైందవసత్కళాభరణరమ్యస్కంధసోమేశ్వరా. 142

చ. హతసుమబాణ బాణదనుజావసథాంగణవాస వాసవా
 ర్చితపదపద్మ పద్మ భవశీర్ష విఘ్నానిదానదానన
 క్షుతికృతిదళ దక్షమఖసంహృతికర్తృధురగా రీణదా
 మ్మృతపరితాప తాపస సమృద్ధి లౌలసమాసమానసా 143

ఉత్సాహస్పృత్యము.—

దందశూకభూష దోహదాహకా జగత్త్రయ
 కందసంశ్రితాచలేంద్ర కంఠరాసనిగ్రహ
 స్పందితారిసంస్తుతస్సగర్వసర్వతాగ్ని
 క్కందుకూరిపట్టణప్రకాండమండనోదయా 144

గద్య ఇది శ్రీకాళీవరప్రసాదబ్రహ్మచారి నీలకవిత్వధారేయ
 పెదలింగనార్యగర్భాగ్రహస్రీమునిగారి రాచార్యపదార
 విందమిళిందాయమానసలవిస్మయధేయ గుర్రయనామ
 ధేయప్రణీతంబైన నిరంకుశోపాఖ్యానంబు మహాప్రబం
 ధమునందు ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు

నిరంకుశోపాఖ్యానము

తృతీయాశ్వాసము

తన్వీధనసాయక
వీతనయాపేక్షదక్షవినిహతిపునరు
ద్యూతివిధాయక కటకీ
భూతభుజంగేశ కందపురసోమేశా.

1

తే అపధరింపుము తత్త్వవిద్యావివేక
దళితకామూరిపుష్పకలహలు దైన
పులహు డిట్లని పలికె నాభూపరేణ్య
శేఖరునితోడ వాక్యవైచిత్రి మెఱయ

2

ఉ వింటివె ధారుణీరమణ విప్రకుమారకుండ ప్రబుద్ధి నా
కంటకురాలు వల్కినవికారిపుమాటల దుగళితాత్మక దై
యింటికినైతముం జనక యీశ్వరసంఘటనంబె తోడుగా
వెంట సహాయసంఘటలు వేడక పోయె నరణ్యభూమికిన్.3

క. పోవుచు నెదుట ధరిత్రీ
దేవతనూజుండు గాంచె దిగ్దంఠిజిగీ
షావిశ్రుతమత్తేభఘ
టావార్యవిహారగహన మగుగహనంబున్.

4

సీ. కరివకాకోలూఁకావిలోకి నసాధ్య
 సాక్షిగ్ల కోకిలారోకింబు
 కాద్ర వేయమయూరికాసముత్కటకంఠ
 ఘోషార్తమూషి కామూషకింబు
 కంటికంఠవికాఁక్కశస్వర
 వ్యాకులసూకిరీసూకింబు
 కరివైరిధేయండికాఁరోరాక్షంద
 కాతరకాసరికాసంబు

తే. కురుకాశోకనకుశలకోలకేళ
 కీమరంటకమటజకింకేళికింబు
 కాకటండుకింబు, క్రమంబు తిలక
 కాంచనకింబుకలిత మక్కానసంబు

5

చ నిరంకుశతరంబుగాఁ బొరగబడిపోవునది గుర్రానికినిరా
 లోకశౌకపైకకాకాతిరేఁ రేఖామీమాఁగింకాన ప్రాకారంబు
 సునిజభుజాదండకోదండసాండియనఁ బ్రాప్తనిష్పక్రాకృత
 పోత్రీపలలపచనపసృష్టుకపుళిగిదినిదోహదగవహ్యమాన
 నానామహిష పురిషకిరీహిల్లనీతభనీతన్తిమగ్నహిష్టమంబు
 ను బ్రకటపటవిటపిరిఘటపటలవేల్లిత (వేల్లి) కాయంకార
 ప్రతిధ్వనసంధాన చంగరంగమగటంబును విశిష్టహ్వర
 దారుతురంగ కళేబరచరద్వహగోధిగా గృహమేగిల్పితా
 నల్పసౌభాగ్యసూచకశకునాతిభ్యనిరంతంశంబును నమం
 దానందచలదందురుచుచుందరీబృగదసాదీపితాబ్జిటీ నిర్భర
 గర్భగృహంబును నగు సొక్కపొడిగుడిగాంచి సమంచిత
 యానంబున గొబ్బునఁ జేరంబోయి గుబ్బులంగబ్బిలపురెట్ట

గబ్బుదను నుబ్బినీక తదనంతరంబునం గూర్చుండి పథశ్రమ
సమాపనావసరంబున.

6

క. జననాథధారుణీశ్వర

తనయుండు తనయెదుట విమలతరకాంతలకున్

గనియగులింగముఁ గనియి

ట్లని పలికెన్ దైవఘటన కనుఁబాలముగన్.

7

మ జగదాశ్చర్యకరప్రభావ మగునీర్విజ్ఞవిఖ్యాతియే
నుఁగు దిన్నట్టివెలంగకాయగతి నొందున్ లోన లోతై
బయల్, సొగనై యుండుడిదో చుడత మో చూడంగ
నాతోడుతన్, సొగటాలాడెద పే నెవంద కుసుమస్తోతవ్య
జూటాంతికా

8

సీ గిరిసార్వభౌమురూఢుడునున్న ధాంబు

నందు మేలగు లాచనస్సృ గాదు

కైలాసశృంగశృంగా చుండునె

నల్లన నడయాచినట్లు గాదు

వెలిగిబ్బ నాకాశపీఠిఁ బోడెంబుగా

ననలల నెక్కెడనట్లు గాదు

తొలివేలుపులమూఁడిఁ దురములు గొలి

లాడి తాండనమాచునట్లు గాదు

తే మానితద్యోతవిద్యోతమానకర్తి

మన్నరాగ్రణి నైవట్టినన్నుఁ గూడి

జూదమాడుట సింధురాసురవిజృం

యార వెక్కిరితన మన్న నందు

9

లయ గ్రాహి.—

ఓచరమభాగ్యభృత ఖేచరదురోదరః
 భాచతురశేఖరుడ వై చితరేచ్ఛ
 బ్రాచిగలప్రొడల నవాచి గలజాణల బ్ర
 తీచిగలతజ్జల నుదీచి గలప్రజ్ఞా
 సూచకుల నన్వహముః జూచిగలం బ్రగమన
 బాచికులు ముచ్చ చనః జూచినమహాశక్తుః
 నీచరణమానవలయాచలపరితనిధి

లాచల మెటుంగ మిముః జూచుకొను రింకన్. 10

తే. వట్టిమాటలు గా పెంతివారి నైన
 గెలుచునర్థక నాపాలఁ గల పరిణామ
 నవనిసుతసూభప్రసాద లోకపలమున
 ముడియ గట్టినసాగరములు కల నీ పరిణ.

11

నీ వేళంబుగా నభోపీథి దు మంభిరిం
 గిబ్బతేజీనా క్షిప్తపాన
 రింగులువారి దీర్చినవేలుచింగుల
 తలసాగకా దేవతాన రణ్య
 చిరుదురాకాసుల బరిమూర్ఖముగన్
 పట్టెసకా మనోభవివిధము
 నలకారిచిన్ని పెన్నెలకాయుకసిహుః
 జాదిల్లికా శైలజామినోజ్జ

తే. పసిమిపసిదిండినలువకాసాలనేత్ర
 వెండి నిండారుకొండకావిశ్వభర్త

లోకసామ్రాజ్యమహిమకా లోకవంద్య
యొప్పు పన్నిద మిందులో నొకటికైన 12

క. ఏలా పలచనిసడి నీ
చేలాయుధవాహనములు చేకొన మాకున్
వాలాయము గావించెద
ఫాలంబక లంజలంజ పన్నిదమునకున్ 13

ప. అని పలకి యమ్మహాదేవునివలనఁ బ్రతివచనంబు గానక
యిట్లనియె 14

క. పూనిన నోటమి తప్పదు
దీనికి మా టిడక యున్నదియె నయ మనుచున్
మానము దాల్చిన గుట్టునఁ
బోసీడు నిరంకుశుండు భుజగవిభూషా. 15

క. తగ దింతటి సర్వజ్ఞత
దిగనాడుము లేక నన్ను దీకొను దీనక
“జగదీరుదు ముండమొట్టియున్”
దగవే నీ వెఱుంగవే సుధాకిరణధరా. 16

తే. ఎన్నివిధముల మా టాడకున్నయట్టి
గట్టిపూనికి నీయందుఁ గలిగె నేని
దానికొకయుక్తి మునుమున్నెతలఁచినాడ
మిసుగవచ్చునె విటశిఖాకుసుమమెదుట. 17

క. నీయెత్తు నేనె యాడెద
నీయెడలం బొంకులేక నీవిద్యకుఁ బ్రా
లేయాద్రిసుతాజీవిత
నాయక నెత్తంబు కారణం బెఱుగుదువా. 18

క. అని పాళి శైలకన్యా

స్తనపాళీనామకేలితామరసరసా

యనలోలుపాళీయెదుటం

బొనరించె విరించివంశభూషణ మధిపా

19

మ ధృతే పెం పొందంగ సారెసారె పయిసారెం జూచుచు
న్నారె వో, ప్రతటిం బోవుచు జోడుగట్టుతటి రివ్వు శ్రీఱ
జోడించుచు, జత బారా పది దచ్చి యత్తిగ దుగాచా
వంచ తీవంచ బొం, పినాన ర్తకి యంచు నాడె నుభయాంగీ
కార మేపాంగన్.

20

క. ఈరీతి నక్షవిద్యా

పారీణత మెటయ నుభయపక్షజయాపే

మౌరూఢచిత్తుఁ దైధీ

గౌరవ మెసంగంగ నాడంగ దైవగతిన్.

21

క. తనయాట గెలుచ లక్ష్మీ

తనయాటవిదహానుఁ జూచి ధరణీసురుఁ డి

ట్లను మానవతీరత్నము

ననుమానములేక యొసంగుమా నిపుణతమా

22

క. మును లంజలంజ పన్నిద

మని యాడితిఁ గాని యిట్టి దట్టిది యని యా

డినవాడఁ గాను గద నా

మనసు సుమీ వారయువతి మన్తధమథనా.

23

సీ. అలకాధిపతిసూనుఁ డమరవేశ్యలలోన

మే లెంచి పొందు నేలోలనయనఁ

బ్రధనరంగములోనఁ బ్రాణంబు లుంకున
గా నిచ్చి పోదు రేకలికితోడఁ
గ్రతుతంత్రముల దేవగణముల సంతోష
పఱచి కాంక్షింతు రేపద్మనయనఁ
గరినంపుతపములు గట్టిపెట్టి ముసీంద్ర
కోటి యాసింతు చేకువలయాక్షిఁ

తే. ద్రిభువనాశ్చగృహాందర్యరేఖచంచ
లాలతాంగుల కేయింతి మేలుబంతి
యాదు పాపపరీరంభ యంకియుగ్మ
రామణీయః జితరంభ రంభఁ చెమ్ము.

24

క. విన్నావా వినవా నీతిస
మున్నతు లడిగించుకొనఁగ నొప్పనివి ధరక
బన్నిదమును మఱియేదో
యన్నారచుమీ మదావళాసురభేదీ

25

తరల.—

తగునె పన్నిద మీక యీగతిఁ దప్పమానముదాల్చుగాఁ
దగవు నీకును నాకుఁ బెద్దలదండఁ బెట్టెదఁ జండి నై
గగనకేశ యటంచుఁ జందురు కావినేలు గళంబునక
బొగడదండ యొనర్చె వావిటభూసురాగ్రణి దిట్ట యై

26

తే తాము గనిపించ కుండి గంధర్వయక్ష
భుజగకిన్న రఘుభ్రులు పొగడ దండఁ
బొగడదండయుఁబోలె నప్పగడదండ
కాలకంధరుమెడ కలం కొర మయ్యె.

27

వ ఇవ్విధంబున నవ్విప్రకుమారుండు బుష్పకోదండజయ
విరాజితుం బరాజితుంజేసి యిట్లనియె. 28

నీ తగ వంటిమా నీకు దగ వెక్కడిని భక్తి
పారీణినిల్లాలి బట్టినావు
తెగు వంటిమా నీకు దెగు వెక్కడిని వెండి
కొండ యుండంగ భిక్ష గోరనావు
గుఱు తంటిమా నీకు గుఱు తెక్కడిని భక్తి
నందికె గుంటు నడచినావు
చిరు దంటిమా నీకు చిరు చెక్కడిని పాండు
నృపకుమారునకు గ్రందగడినావు

తే దొరతనం బంటిమా నీకు దొరతనంబు
గలదె బానినివాకిలి గాచినావు
నిన్ను సర్వజ్ఞుడని కొల్చునిష్టంబు
నెన్ను టంటియకాక నీ పేరునేతు

29

తే నీమహాధన్యవృత్తికి నీకు నాన్య
భాగ్యసంపన్నగుణధుర్యుర్య యెఱుఁగ
చట్టుకూతురు గలుగ నీజాము పేగె
గాని లేకున్న మఱి చెప్పగలదె నిన్ను

30

క. నీగూబజంకెలకు ను
ద్యేగపడం గుసుమశరీరంబు విటసింహుండు వే
వేగె గమలాక్షి దెచ్చెద
వో గరువతనంబు వాని పో నెంచెదవో.

31

క బరిదప్పి తప్పుచేతల
బొరలక యిపు డోడిచట్టిపాలతుకం దే నీ

యటచేతఁ బండ్లు నచ్చినఁ

గఱతువుగా కిడుకార్చుక ప్రతిపక్షా.

32

౪ అని యనిమేషభూరుహసుమాసమదామలలామవాసనా
ఖని యగుపార్వతీధవునికింతమునం దగిలించినట్టికాం
చనమణిరుచ్యమాననిజశాటిచెఱంగులు గూడఁ బట్టినీ
పని యన నెంత వేగిరమ పన్నిద మి మ్మని తీయ నయ్యెడన్.

ఉ. సత్యవచోవిశేషపరిషక్తుఁడు గావున నోడియుండియో
యత్యధికుండుదేవుడని యంజనిదౌప్యము చూచి మెచ్చి
యో, భృత్యుఁడు వీఁడు మాధ్యమునఁ బేశలుఁ డంచు
ననుగ్రహించియో, మృత్యుపదాపహంత యురరీకృత
భూసురధూర్జమాగ్ధుడై.

34

నీ. నిబ్బరంబున నచ్చి నిలిచినయూఁకున

పెరిగిబ్బ యిరుగెలంకులకు దాఁట

గమనవేగంబున బ్రమసి కేయూరంపు

దండశూకములు వక్త్రములు తెఱువ

నెగసి చివ్వునఁ గ్రుంకుగగనవాహినివ్రేక

మున జటాజూటంబు వెనుక కొరగ

జాతి హస్తపరోజసన్నిరుద్ధాంతమై

బెళ బెళఁ బసిండింబున మెఱయఁ

తే బతనభయసమలింగకపర్వతేంద్ర

కన్యకాబాహునల్లరిగాఢవెష్ట

నప్రదీపితాశ్రితకల్పనగము వేగ

సంభ్రమత పచ్చి హరుఁడు సాక్షాత్కరించె

35

సీ. ఎంతదూరము వోవు నీశ్వరుం డని శౌరి
 విహగేంద్రుఁ బోడెంబు వెడల విడువ
 నచ్యుతుం డెచటికో యరుగుచున్నాఁ డని
 బమ్మ తెక్కలతేజిఁ బరువుదోల
 నజు డంత వెడలిపోయెఁ జుమియంచు సురేంద్రు
 డై రావతంబుఁ గాలాడిపటన
 నింద్రుఁ డూరకి పోవు నెచటికో యని వహ్ని
 పొట్టేటివారువంబును గదల్చు

తే. వాడె శుచి యంచు యమపైత్యనగుఁబలాత్త
 వాహనంబులు జోడింప వారిఁ గూడఁ
 బవనపాల స్త్యవశుపతుల్బవనరూఢిఁ
 బరఁగుతమసాహిణముల నిబ్బరము చూప

36

వ చేర వచ్చి రప్పడు

37

క. గజగజ వడఁకుచు భూసురుఁ
 డజగవధరుఁ జూచి సాధ్వసావేశమున
 న్భజనంబు మఱచి యుండిన
 రజనీకరమౌళి సాదరముగాఁ బలికెన్.

38

ఉ. ఓడకు మోయి భూసురకులొత్తచు నెత్తమునందు నీకు నే
 నోడితి సీవు గెల్చితి సమున్నత న న్నతిరోషన్పత్తి నీ
 వాడినయంతనట్టు సహజాన్ధు యథమహాభిలాషి వై
 యోడినపన్నిదం బిడక యుండినఁ జండినకాఁ దలంపరే. 39

క. అరిపురము లభ్రచరములు
 గిరికార్దుకకలనఁ గలన గెలిచిననన్నున్

- ధర నాటపాట గెలిచిన
నిరుపమసాహసికమణివి నీకుం జడువే. 40
- క. అని భయము దీర్చి దీర్చ మ
దనహంతకు సంతకుం బదంబునఁ బ్రహారిం
చినయధ్వరోపరంతకు
మునుకొని దండప్రణామములు చేసి తగన్ 41
- తే పూలనేసినవాని నిర్మూలపఱచి
తాలనేసినవాని హేరాళ మైన
లీలఁ గరుణించితివి దయాశీల నీకుఁ
జాల నపరాధి నందు నాకేల వెఱవ. 42
- ఉ ఓసరమాత్మ సన్నతగుణోన్నత యున్నతలంపు లేల ల
క్ష్మీః శ్రీసేవ్యమూన మగుమీజగదద్భుతమూర్తిఁ గంటి నా
పాపము లోప మయ్యెఁగడుఁ బాత్రచరిత్రుడ నైతినికనీ
శ్రీపదపంకజాతములు చేసిపవే కృప వేగ నావుడున్ 43
- శా. ఓహో నిల్వ పయోరుహసనకులోత్తంసంబ సత్యాహత
వ్యాహంబులు పల్క సాగితివి బా గాయెం జుమినీవరా
రోహరత్నము నీవు గైకొనక కోర్కు న్నీఱఁగా ముక్తికాం
తాహేరాళసుఖంబు గోరెదవు జూదం బాడితే దీనికిన్ 44
- ఉ ఆడితి మున్ను బొంక నని యడవిచక్షణవృత్తి నేల బొం
కాడెద వాడ కాడకు నలాససంశపయోధిచంద్ర నే
నోడినయంతె కాక మఱి యున్నపదార్థము లీయ నేర్తునో
పాడియు నీకు వేడ సరిపన్నిదగాండ్రు హసింప నియ్యెడన్.
- వ అని యనేఁ ప్రకారంబుల నాతనితో మేలమాడి యిట్లనియె.
- ఉ. భూసురవంశపావన యపూర్వతరంబునుగాదు ముక్తికాం

తాసుఖ మేల కోరెదవు దానికి సందియ మింక మానుమా
దాసుడ వీవు నాదివిజతామరసాక్షి గ్రహించి మానసో
ల్లాసమునొందిమమ్ములదలంచుచునుండఁగఁగొన్ని నాళ్లకున్.

కి అని పలికిన విని భూసురు

తనయుడ సాష్టాంగ మెరఁగి తగ నిట్లనియె

న్నినుఁ గనినయంత ముక్తికి

ననుమానమె తెలియఁ జాల నైతిం జడతన్.

48

మ అపరాధంబులు పెక్కు చేసితి మహాహంకారకామక్రియా
విపులాంభోనిధిఁ గ్రంథువెట్టి జడతావేశంబున న్నిమ్ము ది
వ్యసభోద్వృత్తినిఁ గొల్వ నైతిని మనోవాక్కాయకర్తం
బులం, జపలాత్తు న్నునుఁ బ్రోస మీదయ్యు కా సాక్షాత్క
టాక్షేక్షణన్.

49

మ నిలుపం జాలను నీశివాఖ్య ములో నిక్కంబుగా నీకథల్
బలుకిం జాలను వాక్కులకొ వెలయ నీపాదాబ్జసంసేవనల్
గెలువంజాలను దేహార్థములు దుష్కృత్యాశ్చుడకొనామన
శ్చలనంబు ల్దొలఁగించి ప్రోసవె శివా సర్వభక్తుతొచణా.

ఉ దేవ మహానుభావ జగత్తిధరకార్తుక దుర్భవాపహా
మావరరోప భక్తజనమానససారసలోక బాంధవా
గోవరవాహ దుర్విరయికుంతిత కాననవివహకా గ్రున్.
ప్రోవఁగదయ్య మృత్యుహర మూర్ధుని నన్నొక కాశ్యపీసు

నీ. ప్రణవనృత్యభిరామ రామాసహితవామ

వామాహిరాడ్డామ సామకామ

రజనీచరకిరీట రసజాసనకిరీట

గగనగంగాజూట నిగమహూట

యచరదరాధాః యచలంధరాగాః
 సీరధితూణీర నిగమసార
 దురితాశ్రవాతూల కరభృతాసమశూల
 నాగాజనదుశూల నయవిశాల

తే దళితభవనైస్య యాదిమధ్యాంతశూన్య
 హితజనశిరస్య సర్వలోకైకమాన్య
 నిరుపమాగ్యా విస్ఫుటానేకపుణ్య
 సత్కృపాసన్య దీనరక్షావదాన్య

52

క జయజయ శర్వ సదాశివ
 జయజయ రతిరాజవిజయ జయజయ మృత్యుం
 జయజయ మాం జయపాలం
 జయశీలా సకలభక్తజనతాలోలా.

53

వ అని యనోప్రకారంబుల నుటంచుదుఁ గరతలకిమలాంజ
 లీబంధ ప్రసృతసిద్ధాంతానంద జేష్యమానమానసుం డై
 యున్న యవ్వప్రకుమారుఁ బల్కాటు గారవించి దహాహ్లా
 దంబగునట్లుగా నభయం బొసంగి పదఁడి యమరలోక
 సాంద్రతంగిణీంద్రచంద్రుఁ డగునింద్ర నిస్తంద్రత
 నాలొకించి విరించి ప్రముఖాంచిత పదపంకజం డగుశంకరుం
 డి ట్లనియె.

54

క. వినుము సురేశ్వర భూసుర
 తనయున కిపు డేను మెచ్చి తగ నిచ్చితి రం
 భను దానికి నెల విష్ణు
 వనజాసనకులవరేణ్యవర్ధను నెనయన్.

55

తే. అనిన విని పాకశాసనుఁ డామహేశుఁ

జేరి దండప్రణామము లేసి పిదప
నూరుజితరంభకరినఁ జూర జనుంభ
హాసితకరికుంభ యగురంభ కనియెఁ గాంచి.

56

క. ఓనాలి యీమహీసుర

సూనునకు నభీష్టకామసుతక్రీడా
నూనసుఖ మొసఁగి రమ్మన
నానలినాక్షియును మంచి నని మ్రొక్క తగన

57

వ అట నుండె మహేశ్వరండును నిఖిలామలనమేతంబుగా
నంతర్ధానంబునేసె నమ్మహీసురసూనుండును నాదివిషన్నా
రీరత్నంబు నవలోకించి చేరం జనుచెంచి విస్ఫుటప్రాధా
లింగనం బొనరించి పునఃకృతపరిరంభణంబు న్వేలయ వెల
యుమండి రయ్యిరువురు.

58

సీ చందసమాలూరిమందఁ జేయూర

అంబుకాశోఽము నిందసుగ

కేరకీవకుళకంఠేభి కానననీర

తాలహింతాలజాతీలసంగ

ఘనసాంకదళికాక్రముకామలఃఖినింబ

జంపిరబదరీరసాలసాల

ప్రముఖపుష్పితలసత్ఫలితఃఖిని వి

స్తానభూమిహితతుల వెలయు

తే నట్టితత్కాననమునందు నన్యరేప

రపము లుప్పొంగ నిగిందిరిములు మెలఁగఁ

గోకిలలు గూయ మృగములమూఁక డాయ

మరుఁడు సుమశరమున నిర్రువురను నేయ.

59

క ఉపనమనం బోలె వివా

రపనశు లగుచును దిరిగి రయమతి నతిర

త్యుహతి సమరత మతిమతి

నిపుణతఁ బెనఁగొనిరి చెలఁగునేప్పులకొలఁదిన్.

60

వ ఇ ట్లగణ్యపుణ్యలాఘ్యతర కరకంకణ యుణయుణత్కార
నినాదంబు లెసఁగం గొఁగిలించుచు నిబ్బలిక నుబ్బి గొబ్బున
గుబ్బబ్బిల్లు గబ్బిగుబ్బలనురంబునం బొరయ నురుముచుఁ
గంధ రాపరిరంభణంబుల మొగంబు మొగంబునం జేర్చుచుఁ
దిరస్కృతశివలయ బింబాధర సరసమృదులసన్నాధురీ ధురీణా
మృతంబు లొలుక మదనకదనచాహంబు దీర్చుచుఁ దదధర
సుధారసంబు గ్రోలుచు రచనక్షతలంబులు గావించుచు నంత
కంతను నెక్కుడై నిశితాంత దురంతలతాంతచూర్ణణ గణా
గణితాన్నిల లుదతతి వొలయింప హుమ్మని బిట్టోదవుతమ
కమ్మనఁ గ్రమ్మునను చిగిచన్నిట్టలదట్టంబున చిట్టంబుగ బెట్టె
నయఁ బిక్కిరిలు మణిఖచిత మహారజతకంచుకం బవియ
నుట్టిపడునిట్టూర్పు లుల్లసిల్ల బయగిపారావారాంతరచలన్తం
ధరధరంబులెఱుం గెఱింగించుమురువునఁ బెనంగుచుఁ గుచ
మండలనఖక్షతాధచంద్రోదయంబు లుప్పొంగ మందస్థిత
చంద్రికలు వెలుంగ స్వేదకణతార కామండలంబు వెలయ
నేత్రకుసలయంబులు ప్రకాశింపఁ జివురాకుశయ్యంబవ్వళించి
యించుక నిదురించి మేలుకాంచి హస్తానుబోదయశివలయం
బులఁగలితాలకాంధ కారంబులుదొలంగ న్ననరింప రసతోష
ణంబుల ముఖకిమలంబులువికసింపఁ గంచుకోత్తరీయోదయ
రాగంబులుచక్కగాఁగఁ గుచకోకంబులు డాఁగ స్వేదకణనఖ

క్షతతారకాబ్జంబులు గ్రుంక మానసానందామృతానననిషే
చనానంతరనిటలతటపూర్వచిగ్ధతమంకుమ వర్తులతిలకాబ్జ
బాంధవోదయానంతరంబున 61

ఆసుదతి ముదమెలర్ప మ
హీసురసుతుఁ గౌగిలించి హితమతిఁ బలికెన్
ఏసతి పుణ్యవతియై నీ
తో సురతముఁ నిరత మెనఁముఁ దొంటిఫలమునన్ 62

ఈతీరున సురతనయుల
చేతను దనియంగ నెఱుంగఁ జెప్పెడి దేమీ
రాతిరి పగలై పగలే
రాతిరియై వెలయుచుండె రతచరణతన్. 63

మనసిజకేళికి భూసుర
తనయా నీసాటి రాదు దలఁకఁగ నేలా
యనరాదు గాని దాసులు
వినుమా నలకూబరాచివిజయవిఠాలుల్. 64

అని వివిజకాంత భూసుర
తనయునిఁ గీర్తించుచుండె డా మోహితగై
విను సుగుణ వీవు గావున
ననుఁబొగడితి వనుచు ననియె నాభూసురుఁడున్. 65

అపు డాద్విజుఁడును వివిష
చ్చపలాయతనయనఁ గూడి చనుదేఱఁగ నా
విపులారణ్యముచెంగట
సుపమాశూన్యమగుపురము నొక్కఁడు గాంచెన్. 66

5. కాంచి తత్పట్టణంబు చేరం జనుదెంచి. 67

క. అచ్చట సుఖులై వారు వి
యచ్చరరాజ్యోగ మెనయ నతుల ప్రాధిన్
బచ్చనిలుకానికేళుల
నిచ్చమెయిం జరుపుచుండి రిరువురు వెలయన్ 68

ఆశ్వాసాంతము

చ ఘనఘన నన్యనన్య సితకింధరకంధర దానదాన వే
ధనధన తప్తతప్తతతారకతారక ధావధావ వా
రిణరణరంగరంగదరిరాజితరాజిత దారుదారుకా
వననన ధీనధీనవృషవాహనివాహన సోమశ్శ్రేణరా. 69

మాలిని —

గగనపురజగీషాకాలకూటాన్నతోషా
నిగమచరసువేషా నేకపూర్వప్రభాషా
యగణితఫణిభూషా హార్యచాపామనీషా
విగతసకలదోషా విస్ఫుటానన్యసోషా 70

క మోహజ్వరభైషజ్యస
మీహితకైలాసరజ్య మేదురతేజా
జేహీయమానదానవ

బాహాధార్మజ్యత్రివివపాలకపూజ్యా 71

గద్య. ఇది శ్రీమత్కాళీచరప్రసాదలబ్ధ లబ్ధవల్ల వల్లనీయ
కవిత్వతత్వ ధారేయ పెదలింగనార్య గర్భావృణవపూర్ణి
మాత్రేయ గురువరాచార్యపదారవిందమిళిందాయమాన
మానస సకలవిద్యజ్ఞనవిధేయ రుద్రయనామధేయప్రణీతం
బైన నిరంకుకోపాఖ్యానం బను మహాప్రబంధంబునందుఁ
దృతీయాశ్వాసము. —

శ్రీ. ర. సు.

నిరంకుశోపాఖ్యానము

చతుర్థాశ్వాసము

మణిమణియప

దంభస్నేహవిస్ఫురితసాయక ని

ద్ధాతమమనస్సాయక

భూకృపావేళ కంఠపురసోమేశా.

1

3 అనధరింపుము తత్త్వనిష్ఠావివేక

దళితకామాదిపు న్దగ్ధిలహంః పైన

పులహంః దీప్తిని పల్కె నాభూవరేణ్య

శేఖరునితోడ వాక్యవైదిత్రి మెఱయి.

2

. ఆరీతి నతండు గివిష

న్నారీతలకంబుతోడ సనువుగ సురతా

పారవ్యాపారశ్రీ

పారగభావమున భ్రాంతిపడి పర్తిలుచున్.

3

౪. ఒక్కనాడు తనతోడఁ గ్రీడింపఁ ద్రిదివంబున నుండి

వచ్చిన యయ్యచ్చరలేమయుం దానును విలాసార్థంబుగఁ

బురంబు వెడలి.

4

సీ. సరసీరుహనవీనతరసీభురసపాన
 భసలసుందరగాసభాసమాన
 మసమానసహకాలసమానఫలవార
 ససమానరకుమారసమదకీర
 మసనాదగణదారపననాలసవిహార
 భసనాగవిస్ఫారభవ్యహార
 మసమానలనదూరహమానసంచార
 భసమాంద్యవిస్తారఫణివిహార

తే. మందిరివిహంగమమురజహంసచంచు
 దళితఫలసారజలపూరమితితృలిత
 కలితఘనశాలిననశాలిఖండమండ
 లారణదీప్యమానశుభ్రాన మొకటి.

5

తే చూచి యిచ్చోపిషహిమగుఁ జోద్యుడుచు
 ముమ్మగుంబుగఁ బుడే నెముసురు గురియ
 నచ్చతరగుచ్చములమీఁద నభిలు గ్రమ్మ
 దెప్పరం బగులేడిఁగె చప్పరమున

6

సీ. వదనచత్వరవిస్ఫుర్వరరసజ్ఞరవో
 న్నిద్రతాదిహూలముద్రుజంబు
 గనకకకగాఘుణత్కారసముత్పాత
 పంచాంగుళప్రియంభావుకంబు
 మధురాధరోష్ఠసమంతాన్నిపీడనా
 ధ్ధత్యానుకంపామితంపచంబు
 నజ్ఞతపూర్వరత్యోన్నత్యపునఃప
 క్రమణయాచ్ఛావచోభ్రంలిహంబు

తే గాఁగ సురతంబు సల్పి యక్కమలముఖయు
నామహీసురతనయుండు నంతఁ జాల
నలసి వలయితఁవాంబరావృతాంగు
లగుచుఁ దమచేతలకుఁ దామె నగుచునుండి.

7

ఉ. జారివకుంతలంబులు పొసంగఁగ దుస్వచుఁ జల్వఁజ్యోదక
దోరపుఘర్త బిందువులుఁ దూలఁగ వీపుచు వీడియంబుక
ర్నూరపువాసస ద్విశల బొల్పడ నించి మనోభ వాహవా
దారకళావిశాఁడసఁడవొడుపురాయని తన్ను మెచ్చుచోన్.
వ. యధేచ్ఛగా నభోమాల్లంబునం జనునారదుం గాంచి
యాచిగురుఁబోడి కతం డిట్లనియె

9

నీ కారుణ్యరసపూర్తికమనీయతనుయష్టి
చిగిరించె నా జటాశ్రీ బల్బ
నన్మృతఘనీశావ మనఁగ నొప్పుభూతి
ధవళితాంగమరీచి దివిఁ బెలంగ
హస్తంబుజంబుపై నానపట్టదపరం
పర నాఁగ రుద్రాక్షమూల దసర
సముదంచితానందజలధి ఘూర్ణిలుమాడ్కి
మూలతాహతిచేత మహతి మ్రోయ

తే ప్రకటతేజోవిశేషంబు బాలసూర్య
సృష్టి గావింప నయనసంతుష్టి గాఁగ
నరుగుదెంచుచు నున్నవాఁ డభ్రవీధి
నీతఁ డెవ్వఁడు దివిజపూర్ణేందువదన.

10

క అని యడిగిన భూసురునకుఁ
గనుసన్నయొనర్చె దేవకాంతామణియున్

మునికుంజరుం డెఱింగెను

తను రంభగ నతని విప్రశుజాతునిగన్. 11

ఉ భూసురపుంగవుండుమునిపుంగవుగన్తోనియీతఁ జెన్నఁడో
కా సురకాంత యంగుం బలుకుం గనుగీటె స్వనామగోపనే
చ్చాసముదీప్తతఁ దివిజసంయమియున్ దెలసెన్రతోత్సవా
భ్యాసుల సంతతోక్తిపరిహాసుల వానిలమర్తకర్తముల్. 12

న అపుడు నారదగుండు తనమనంబున. 13

క. ఇది నాటసుండి యీతని

మదనక్రీడాపిశేషమధురిమగుణసం

పద వీడి యందు నిర్జ

సదనమునకు ధాత్రి విడిచి సతతము నొర. 14

ఉ ఉండిన సుండసీ యితనియొద్ద మనోభవకేళిలోలయై
దుండగమన్న నెంత యిడిదుర్గుణదూషిత గాకి మాకియో
దండ మనంగ యందె పెం బాసును వాడును వచ్చి కైతవో
ద్దండత చూపఁగాఁ దగునె తాపసముఖులతోడ దుష్టతన్.
శా కానీ దీనికిఁగా నొకానొకప్రసంగం బింద్రునొద్ద వచో
నూన ప్రాధిమజెప్పికొంతకలహంబు బెంచజోటుండఁగా
నానాభూముల కేగ నేటికి పృథానాకంబు చేరం జనం
గా నిట్టిప్పుడె వేళయంచు జనియెన్గొతూహలాభ్యున్నతిన్.

వ. అంత నక్కంతాతిలకం బాతనితో నిట్లనియె. 17

ఉ. ఎక్కడివాడ వోయి యొకయింత యెటుంగవుబుద్ధికౌశలం
బెక్కిడ కేగె నాలుకపయి న్నువుగింజయు నాననట్టి బ
ల్లకరి నారదుం డతఁడు దైనతమార్గమునందు నేగఁగా
నక్కట నన్ను బేర్కొనితి వాతఁడు విన్న ననర్థమొందదే.

క. ఆతఁడు విన్నప్పుడె పురు
హూతుఁడు వినుటయును బుద్ధి నూహింపు శచీ
నేత వినె నేని వెత యగు
చేతయె కాఁ దెలిసికొనుము సిద్ధము గాఁగన్. 19

తే మచము చేసినసుకృతసంపద నతండు
వినక పోయిన బ్రదికితి మనఘనర్య
విన్నయప్పుడె యొకిండు వెదకుఁ గాని
మాని వెట్టినతంత్రంబు గానలేడు 20

క. ఆమాట విని యొకించుక
భూమిపతి నవ్వి మానిపుంగవ కరుణా
ధాముఁ డగు నాచిదనకే
భామామణి యింతయేల భయపడియె నొకో. 21

ప అని యడిగిన ధర్మశీలునకుఁ బులహనుం డి ట్లనియె 22

సీ. దివిజకాంతామణి యవసీస్థలంబున
కరుదెంచు టపరధ మాన కాద?
యదియునుంగాక మోహపేశమున ముక్త్య
ననుభవించుట నేర మాన కాద?
యింతమాత్రమె చాల కేప్రొద్దు వాకిలి
ననుకూల యాట తప్పిన కాద?
యది కారణంబుగ నమరేంద్రునేవకు
నరుగమి యాగడం బొన కాద?

తే. చూడుమా యెన్నివిధములఁ జూచికొన్న
రంభయెడ దుండగమె ధరారమణవర్య

యది యెఱింగి చేరరాదయ్యె నమరమాని
కొండెగానితనానకు గురువు గాన.

23

తే. భూసుపయ్యన కొకనాండ పోయి కౌఁగి
లిచ్చి రమ్మని పంపినాఁ డింతె కాని
సంతతము వానితోఁ గేళి సల్పుమనుచుఁ
బనిచెనే తన్ను లోకైకభ ర్తయైన.

24

క. ఈమాటలు ముని దివిజ

స్వామికి వినిపించెనేని జననాథ యతం
డే మని శాసించునొ యని

యామానిని యతని కంత యలికెం జుమ్మి

25

వ. ఇది యెట్లుండె నట నారదుండు చని యెదుట హాహా
హూహూముఖ్యవిఖ్యాత గాయనగేయనవీనమాధురీ
ధురీతరంగనినబాయమాన మేనకాద్యస్పరగపాత్రవిచిత్ర
కంకణర్మణర్మణత్కార చామికర మేఖలాకింకిణీఘళఘళ
నూపుర కలకలధ్వనులచే సంతసించుచు సంతతవందమాన
త్రయస్త్రింశత్కోటిదేవతాసంసేవ్యమానుండై రత్నసింహా
సనంబున నాసీనుం డై యున్నసహస్రలోచనుం గాంచి
నిలిచిన.

26

క. మునినాథుఁ గాంచి సురపతి

ప్రణతసమారాధనార్ఘ్యపాద్యాదివిధు
ల్వినయమున నొసఁగి యర్హా
సనమునఁ గూర్చుండ నునిచి సలలితబుద్ధిన్

27

క. మునియనుమతిఁ దానుచితా

సనమునఁ గూర్చుండి సత్ప్రసంగంబున నో

- యసఘాత్య యెచటి కరుగుచుఁ
జను దెంచితి రెటుకు నాచుజన్మఫలమునన్. 28
- క అన విని ముని దరహాసితా
ననమున సురలోకినాథ నానాశలం
జని భువిని జిత్ర మొక్క 3
గని పచ్చిల మిగుల దెలుపఁగాఁ బనిగల్గనై 29
- క మునినాథ యేమిచిత్రము
గనుగొంటివా యానతియఁ గదవే యనిన
న్వినవోయి ననునిసూదన
యనిమిషతక్షణీలలామ యనస్థిలిలోన 30
- క అలనాటనుండి ద్విజునిం
గలగొని యిట రాక యుండెఁగా చానిన నా
యిలవేల్చే యిలువేలుపు
బలభేదన యేమిచెప్పఁ బనియున్న పడిన 31
- క సురతనయులసురభోగము
నిసింపఁగ వింటి దాని నేనునఁ గల మో
సురనాథ నిన్న యనవలెఁ
బరిపాలన యిట్లు చేయఁ బఱపితి వనుచున్ 32
- తే. కాన నీభోగసంపద ఘనము లిచట
సొంపు వెంపును రంభకు నింపు పుట్టి
దనుచుఁ దోచుచునున్న దోయనిమిషేంద్ర
మానవులమీఁదియధిఃసమ్మదము చూచి 33
- చ మనసలకూబరాదు లనమానము నొందెదరంచునాఁడెయో
యనిమిషలోకినాథ యది యాధరణీసురపుత్రుతోడ నా

డిసవచనంబులెల్లఁ బ్రకటింపను నట్టివి బైట వెట్టఁగా
మునులకు మాకు నేలవిను మోహముగా కదిదానిపాపమే.

చ. అన విని వజ్ర మండిపడి యానవు నారద యద్దురాత్తురా
లనిమిషలోకభోగభర మల్పముగాఁ దలపోయకున్న న
మ్మచుజుని బాయ కున్నెబళి మంచిది దానికి నేన గర్వముం
బెనిచిత నిన్ని నాళ్లు నిఁక బెద్దటికం బొకయింత కుంచెదన్.

ఉ ఓమునిసార్వభౌమ సరసోక్తుల బాపనిమిండగాని తా
నేమని నింద నేనె జగదీశహరూపవిలాససంపద
ద్దామశరీరులం ద్రిదశ ధామసుచూరుల లంజసాని నే
ర్పొ 'మనస శ్శునాం ఘృత మహోచక' మన్నలు కాచరించునే.

సీ యజ్ఞతంత్రములంగు హనింపుములచేతఁ

బుగభీభవించినపాట్లప్రోవు

జగదేశ సౌందర్యచాతుర్యములచేత

దుర్వారతర మైనగర్వరేఖ

సురతసూజులతోడిసురతసంగ్గచే

గందళించినమహానందగరిమ

నిపుణత దీపించునృత్యవైఖరిచేతఁ

బెంపానహించినపెద్దటికము

తే సరససంగీతసాహిత్యపరిచయమును

బ్రధిమ చెందినబహుమానపాటవంబు

కొంత దివ్యులలోకలఁ గొఱతవడఁగఁ

గొఱత పెయింతుఁ గను దీనికొఱకుదాని.

37

వ. అని పల్కు నవసరంబున.

38

సీ. మోవిపైఁ గనిపించుములువాడిపలునొక్కు
 లొగిఁ జిన్ని కెంపులసొగసుఁ జౌపఁ
 జెక్కులపై జాఱి చెదరుకుంతలములు
 మకరికాపత్ర సంపద వహింప
 జిగిగుబ్బచన్నులఁ జిటులుగందపుసరు
 బ్జిలుఁగుఁబయ్యెదలోనఁ జెంగలింప
 నలువొందునునుమేని నవనఖాంకురములు
 బాలేందురేఖల పస హసింప

తే. జాటుఁగొప్పున ముడిచినజాజివిరుల
 తావితనతోడియచ్చరతలఁబొండ్ల
 కైశ్యకల్పప్రసూనసౌగంధ్య మడఁప
 రంభ చనుదెంచె దేవతారాజసభకు 39

తే. వచ్చి భయభక్తు లెసఁగంగ వాసవాదు
 లైనవెద్దల కొఁపాటి మాననగబు
 వంచి మడిసందులను హస్తవారిజంబు
 లిడి యొకించుక నెనుకకు నేగి నిల్చె 40

క. తనజాడ లన్ని యచ్చటఁ
 గనివచ్చిన యట్టిమానింగీరపు న
 య్యనిమిషసంయమిఁ గని య
 య్యనిమిషలోచనకు హృదయ మట్టిట్టయ్యెన్. 41

ఉ. అప్పుడు వాసపుండు కడు నాగ్రహమొప్పుఁగ నత్తలోదరిం
 దప్పక చూచి నిన్ను వసుధామరసూతికిఁ గొగిలిచ్చి నే
 నప్పడరమ్మటంటి హరునాజ్ఞయలంఘ్యము గానఁ గోర్కిమై
 నెప్పుడు వానితోడ మది నిష్ఠను సల్పుచు నుండుమంటినే?

క ఏమీ వరచామికర
భూమిధరకిటకకుంజపుంజ క్రీడా
సామీచీర్యము మానవ
ధామవిహారంబుఁ బోలదా దుష్టమతీ! 43

ఆ. చంచలింప కిట్టి సాహసకృత్యంబు
చేసినావు గాన నోసి పోయి
భయదరూఢమైన పాపాణ మై పుట్టు
పల్లవుఁడు వసించుపట్టణమున 44

క అని శాప మొసంగిన య
య్యనిమిషవిభుఁ జూచి రంభ యత్యంతభయం
బున సాగి మ్రొక్కి కరుణా
జనకంబుగఁ బలికె నముచిసంహారకుతోన్. 45

ఉ. ఈమహనీయశాపమున కెమ్మది యంతము దెల్పవయ్యయో
యామరలోకనాథ సదయంబుగఁజూడఁగదయ్య యోశచీ
వామద్యగీశ నాకలుషవర్తన మెన్నకుమయ్య యోసుర
స్వామి యటంచు వేనగల సన్నుతి నేసిన నార్ద్రచిత్తుడై.

క. రమణీ! తప్పుదు నావా
కృష్ణము పాపాణత్వమొందు మదియెన్నఁటికిం
దుమురై ధరణీస్థలిఁ బగు
నమరఁగ శాపమును నాఁటి కంతము నొందున్. 47

వ పొమ్ము ధరిత్రినిం బుట్టు మని నియోగించి కొలువు
చాలించి శశీకాంతుఁ డంతకపురంబున కరిగె సురగరు
డోరగాదు లందఱుఁ దమ నివాసంబులకుఁ జనిరి తదీయ
విద్వేషిణు లగుకలభాషిణులు కొందఱు సంభృతానందులై

నిరంకుశోపాఖ్యానము

గృహంబున కేగిరి తదీయ సఖులగు సరోజముఖులు
గొందఱు వందురుచు నెంటున చను దెంచి రప్పడు రంభ
మగిళితారంభ యై వారల మగుడించి పుడమి కేటెంచి
నిరంకుశునిం గాంచి శోకభరం బాపలేక 48

జలజముఖినవీనసుమనాయకుముందట మంద రామరా
చలవరిమాణ మైనవిగిచన్తర యూర్పులఁ విచ్చలింపఁగా
సాలవక యేడ్చె గాఢతఁ శోకతటాకము చాల నిండి రెం
డలుగులఁ బాతెనోయనఁగన శ్రుకణంబులుజాతెగన్నులన్.
ఇవ్విధమున నివ్వటిలునెవ్వగల నేడ్చునధూమణిం జూచి
యతం డి ట్లనియె. ౪౦

నెరయ వివాదహేతువుగ నీలెలిగన్నుల నశ్రుబిందువు
ల్లొంగుటెఱుంగ మెన్నడుకుతూహలకారణబొప్పజాలము
ల్లరియుటె కాని నేడు కనుఁగొల్పలవెంబడి నశ్రుపూరము
ల్వఱవలు గట్ట నేడ్చెదవు వాటిజలారచర యేర్పఱింపవే
తలఁపున మాటలం గ్రియలఁ బామరనేక్షణ నిన్నె కాని యే
పాలఁతుల నొల్లగీనిజము పుష్పశంసరుఁడేయెఱుంగు మొ
క్కిలముననున్న నేరము లొ కానొక నాడును జేయనీయెడ
నైలియదు శోకహేతువు వినీలశిరోజ యెఱుంగఁ జెప్పవే.
అని యడిగినభూసురునకు

ననిమిషవేశ్యాలలామ యాద్యంతంబు
న్వినిపించి మగుడ నేడుఁ
దనదుప్పటి మొగము దుడిచి తగ నిట్లనియెనె 53

ఇంతెకదా లతాంగి మఱియే మొయటంచువిషాద మొంపితిం
జింతిల నేల యిప్పనికి శీఘ్రమ శాపవిముక్తి చేసెదన్

ఊంతౌ నరింప కీడుణమ తావయి నిల్వము భీకరంబుగా
నెంతయు నిష్పవంబు కడ నేనయెఱుంగుదుఁ బై విచారమున్.

చ అన విని శుష్కహాసనదనాంబుజ మై సురకాంత వల్కునో
యనుషషరూప సీమహిమ లట్టి న యశాఁగద శాపమోక్షణం
బొనరఁగ నెట్లు చేసెదవొకో యొకియింత నచింపరాదె నా
మనమువిషాద మార్పయొకమాటకునంటివొ లేకతథ్యమో.

వ. అని పల్కిన సతండు 56

ఆ అతన మాట యొకటి యవ్వల నొనరించు
చేత యేది మైనఁ జెప్ప నేల
మాటకన్నఁ జేత మట్టు గాకున్నను
జేత ననుసరించి చెలఁగ నలదె. 57

క. నీవీమాటకు సందే
హావిర్భానంబు నొంద - బల కిదోక
గ్రావంపై పుట్టుము నా
నావెలదియు నట్లు చేసె నాపురముకడన్. 58

క శతతాళదఘ్న మగున
య్యతుల గ్రావమ్ముఁ జూచి యప్పుడు భయసం
గతు లై యాశ్చర్యసమా
యతులై గజగజ వడంకి రచ్చటిజనముల్. 59

క. అదిరా యాన్న త్యభరం
బిదిరా విస్తారగరిమ వీక్షింపఁగ ని
ట్లదిరా కారిన్యగుణం
బదిరా యిది కొండ గాక యశ్శమె తలఁపన్. 60

సీ అస్తదామలతౌడ నాకృతి దాల్చిన
 భాగ్యదేవతయొ యీప్రస్తుంబు
 కాకి లోకంబెల్లఁ గబళింప వచ్చిన
 యాదిశక్తియొ యీమహాదృష్ట
 బలిసద్వరంధ్రంబు వెలునడి యొగసిన
 యుగేంద్రుడో యీదృఢోపలంబు
 మస్పహానిలగతిఁ దునిగి రాలినకాంఠ
 నాప్రిశ్మంగంబొ యీయశ్శరాజ

తే. మీసమున్నతశిల సీరజాసరాండ
 సదనసంస్థాపితోజ్జ్వలస్తంభ మొక్కొ
 యీభయంకరపాపాణ మినజబాహు
 దండకలితసముద్బంధదండ మొక్కొ

61

వ. అని యనేక ప్రకారంబుల వితర్కించి యీ మహాదుర్ని
 మిత్తంబు గాని వేటొండు గాదని నిష్కయించి నిజనివాసం
 బుల కిరిగి రంత పైచనిశంబున

62

ఉ. మందరధీరుఁ డన్యన్యసమ్మనుఁ డాపుమేలురాజు శ
 త్రుందముఁ డొక్కినాఁడు పరితోషభరంబున మంత్రు
 లెల్లఁ జూడం దగదన్న మానక హాత్రు హయోత్తమ
 మొక్కఁ డెక్కివచ్చెం దురుభీలు కొన్ని తనచేరువ రా
 నుపలంబుఁ జేరఁగన్.

63

స. చనుదెంచి నయనగోచర
 మును వాగ్గోచరము గాక భువనాద్భుత మై
 తనరుబలుతొయిఁ గనుగొన
 జననాథునిమది కొకింత జడుపుదయిం చెన్.

64

చ. అప్పు డచో నొకరావిచెట్టున మనోజ్ఞాకారసంపత్తికి
న్విపరీతం బగుబ్రహ్మరాక్షసుఁడు నువ్వేగాతిరేకంబున
న్నసమాదామణి చావహించె సచివు ల్నిర్విణ్ణులై
మాడఁగాఁ, జపలాత్తుం గనిపెట్టి యుండుఁ గద యస్వాపం
బులై యాపదల్.

65

క ఒకలాగున మాటలు తొక
తొకలై పెడలుగఁ బొచ్చె దుడిదుడి నెందే
నొకఁడ చనఁ దొడఁగెఁ గన్నులు
పెకలిండుక చూడ సాగె భీతి దలిర్పన్

66

సీ స్వప్నంబునం దైనఁ జాపల్య మెఱుంగని
సార్వభౌమునకుఁ జంచలత తోఁచె
నేకాంతమున నైన సొచ్చుమాటలులేని
వసుధేశలకంబు వదరఁ జొచ్చెఁ
బరిహాసమున కైన దుహాస మొందని
సరనాథుఁ డొక నర్పణ బూనెఁ
దలిరాకుఁబోడులొడ్డను వికారము లేని
ధీరుం డహేతువికారుఁ డయ్యె

తే. సూన్యతమె కాని నాలుకఁ జొనుపనట్టి
నాయకాగ్రణి దబ్బఱు ల్లూయ సాగెఁ
బసిండిసమ్మాలిగలులేక పాద మిడఁగ
భరముపడురాజు బరిగాళ్లఁ బఱవ సాగె

67

క. అప్పుడు మంత్రులు కార్యము
దప్పెఁగదా యనుచు మెల్ల ధరణీనాథున్

గప్పుక చని రంతగివుర

మెప్పుడు చేరెదమొ యనుమనీష దలంకన్.

66

సీ. కాలసర్పముఁ బట్టఁగడఁగుమాంత్రికులు నా
 నొడిపిన నొక్కింత యొడియఁ బాటి
 వనమదేభముఁ గట్టఁ జనెడుమాపఁతులు నాఁ
 దిరిగినచెందునే తిరుప్పగట్టి
 తీవ్రప్రవాహ మొదెడలఁతకాండ్లు నా
 వెలిబోక కాక చెంబడిన పోయి
 చిచ్చార్పఁగాఁ బోవు చెప్పఁచుట్టములు నాఁ
 జలుకు దాఁకినఁ బోకమఱియుఁ గదిసి

తే. యొకవిధంబున మంత్రులు యుక్తిచేత
 బ్రహ్మరాక్షసనిర్వేశభరసుబుద్ధి
 వారబహువిధచేష్టావికారశూన్య
 రాజవరుఁ దెచ్చి రంతగివురముఁ జేరు

67

తే తోడుకొని వచ్చి యచ్చులు చూడకుండ
 నొక్కయేకాంతగృహమున నుండఁ జేసి
 పదిలముగఁ గావలులు శ్లేష వేదకి చెదరి
 మాంత్రికులఁ దోడితే నహమ్మతిని వారు.

70

సీ. ఎంతమాత్రం బిది యీక్షణంబున లేదు
 బంతి గావించెదఁ బ్రజ్ఞ మొఱుఁ
 బూనిక నప్పటి పూరి మంత్రించెనేఁ
 బొమ్మన్నఁ బోదె యీభూమి పెడలి
 చూతుము గా పోవు బేతాళుఁ డైనను
 నావేరు విన్న నిన్నాళ్ల దాక

దాని కేమాయె నెందాఁక నాలస్యము
తెప్పింపుఁడు విభూతి తేటగలది
తే. యనుచు నొకనాఁడు నొక్కొక్కఁడధికముగను
నించుకటుమించుగాఁ బంతగించుకొనుచు
దశదిశాబంధనము చేసి ధరణినాథ
శేఖరుని జేరి మాంత్రికశ్రేష్ఠులధిప.

71

నీ నరసింహము జపించు నరసింహము జపించు
నాదిభైరవమున కదియె సుడువు
శతరుద్రయముఁ బూన శతరుద్రయముఁ బూను
హనుమజ్జపంబున కదియె చేయు
నీలకంఠముఁ బల్కు నీలకంఠముఁ బల్కు
నంబాస్త్రచంబున కదియె నెఱపు
శ్రీరామముఁ బరింప శ్రీరామముఁ బరించు
నష్టాక్షుని నెన్న నదియె యెన్ను

తే నీరభద్ర మెన్న వీరభద్రమె తెచ్చు
శంభ మన్న నదియె సంగ్రహించు
మనుజనాథ కడమమంత్రంబు లాబ్రహ్మ
రాక్షసునకు నీళ్లు ద్రాగినట్లు

72

క. మొదలఁ గడుఁ బొరుపసితి
తుది నేమియు లేక జనులు దూషణ నేయక
గదుపులు కదుపులు గట్టుచు
మది లజ్జాపరతఁ జనిరి మాంత్రికు లధిపా

73

నీ. ఐతిహాసికమాళి యనిపించు నొకవేళ
నొకవేళ హృష్కతార్మికత నెఱపు

బాణీనియపుఫక్కి వాచించు నొకవేళ
 నొకవేళ వేదాంత ముఁచరించు
 శ్రోత్రీయాగ్రియనృత్తి జూపించు నొకవేళ
 నొకవేళ గడుజ్యోతిషితఁ దనరు
 సంగీతమాధురి చవిచేల్చు నొకవేళ
 నొకవేళ యువితాయుక్తి వరలు

తే జదువునొకవేళ గార్యము ల్సఫణితి
 నుడువునొకవేళ సుంతము ల్నూర్లు వేలు
 సామవేదము నొకవేళ జదువుచుండు
 బ్రతభమీఱంగ నాబ్రహ్మరాక్షసుండు.

74

వ ఇట్లు పకలమంత్రతంత్రంబులకు నసాధ్యంబై యాబ్రహ్మ
 రాక్షసావేశంబు సంస్తంభించక విజృంభించులాగు చూచి
 ప్రధాను లెల్ల నాత్మగతంబున.

75

ఉ. మొత్తంగ జూచ్చె గౌరవమున్నల వాయంగ భూతవై
 ద్యులం, దొత్తుల మొత్తొనట్లు కడుమర్బుభావము నొంది
 భూమిపా, లోత్తముదేహముం బడలె నున్నను గార్యము
 లే దింక నివే, శోత్తరబుద్ధి జెప్పఁ దొకబుద్ధివిశేషము
 పెద్దలందఱున్.

76

వ అని వితర్కించుకొను చున్న సమయంబున.

77

తే. బ్రహ్మరాక్షసువార్త నిరంకుశుండు
 విని మరుత్కాంతశాపంబు పెడలఁ ద్రోయ
 నిదియె తఱి యంచు వచ్చె భూమిశమంత్రు
 లున్న పనిలేక చింతించుచున్న కడకు.

78

క పచ్చి నమస్కారం బని
యచ్చోఁ గలపెద్ద లెల్ల నాదరమునఁ జో
టిచ్చి వసింపఁగఁ జేయఁగ
నచ్చతురాననకులీనుఁ డనియె నృపాలా

79

ఉ దుండుడుకాఱ శాత్రులదోర్బలసంపదఁ జక్కుచేసి థా
త్రిం దనబాహుపీఠమునఁ దిన్నదనంబుగ నిల్చి భోగసం
క్రందనుఁడై ప్రజ ల్వాగడ రాచటికం బొనరించునట్టిశ
త్రుందము సంతవానిని చుప్పచుడై నము కీడు దెచ్చునే 80

తే సత్యసంధులఁ జేర్చు నసత్యసంధులఁ
ద్రోచు ననఘుల రక్షించు దుష్టకర్త
గల్గువారల శిక్షించు ఘనులఁ బెంచు
హీనులను ద్రుంచు దయ నిట్టివృషతి కలఁడె. 81

చ అని యనేవిధంబుల మనుజునాథు వర్ణనము చేసి విదవ
వైవంబుఁ దిట్టి తలంచిన నా కొకదైవరీల గల దంచుం బల్కి
మెల్లన శరీరంబు గగురుపొడవ. 82

మ ఒకనిట్టూరుపు పుచ్చి కన్నుఁగవ నీ చుప్పొంగఁగా నావలిం
చిక రాబ్బంబులు మీఁది కెత్తి తనుముష్టిం గంప మేపాఱి నిం
చుక యాలాపము చేసి వెక్కిరియుగా శోకించి శోకించి వే
డుకొనంగా నొకకొంతనేపునకు నాటోపంబు సంధిల్లఁగన్.

తే. ఇపుడు పుట్టినపాపాణ మెల్లఁ గొట్టి
తుమురుగాఁజేసి ధరణిపైఁ దూరుపెత్త
రాజుఁ బట్టినయాబ్రహ్మరాక్షసుండు
వికుచుఁగాని మజ్జేమిట విడువఁ డనిన.

84

క ఇది యశా నిది గాదనియెడి
 సదమలబోధంబు లేక సచిదా శరీయశా
 నిది మంచికాన్య మనుచు
 న్నది నెన్న విస్తరి మతకి మతకిం బొందెను. 85

తే రాయి దిగులంగుఁ గొట్టిన పంజనాడలి
 బ్రహ్మరాక్షసుఁ డెగునే పార్థపేంద్ర
 ధరణిపైఁ బృష్ఠకంఠం ద్దంతఃకన
 మనిన పరిహాసవాక్యము సాధమయ్యె 86

వ ఇట్లు నిశ్చయించి వారు సాల భూప్రజలు పెప్పించిన 87

క శతతాళదఘ్నమగున
 య్యతులగ్రాహులు జూచి యఖ్యగ్రాహు
 గతులైనమానవులం శమ
 శ్రుతసాధననిధులచేతఁ జూన్యము నేరెను. 88

సీ గబ్బిగుబ్బలమీఁది కస్తూరికాంఠ
 మాణిముత్యపురశ్లేష్ నగటుకొనంగ
 జాళువాబంగారు జలపోతకుచ్చు
 నొడిదారములకాంతి జడికొనంగ
 గులుకుఁజెక్కులలోన గురివెందతాటంక
 రోచులు దూరిలిమ్ముఁప్పులాడ
 నుడురాజు చెంగట నున్నరోహిణిమాడ్కి
 మోముపై ముంగరముత్య మలం

తే కాలఘనకల్పకైశికాకల్పకల్ప
 పుష్పగంధంబు నిక్కుల బుగులుకొనంగ

వెలఁది పాపాణచూర్ణంబు వెడలి నాఁదు
కడలిలోపలఁ బుట్టిన క్రమము చెలిపె.

89

వ ఈరీతి నన్నాట రాతిపొడి వెడలి నిలిచిన సకలజనంబులు
తమమనంబుల.

90

సీ, జొటజొటఁ గురియునో జంటఁగోయమేని
నొదవునో జాబిల్లికొదమ నుడుట
విచరునో శృంగారరసవృష్టి కొప్పనఁ
దొలఁకునో యపశ్రమంబు పలుకులందు
రాలునో కుముదపత్రములు చూపులయందు
వెడలునో సింగిణివిండ్లు బొమల
వెళ్లఁచెట్టునో పూర్ణవిధుకాంతి మొగమున
దిగపారునో పైఁడితెలివి మేన

తే వెడలఁ బొంగునొ నెక్కుల విమలత్వ
గర్వణద్యోతనిగనిగల్ తఱచు గాఁగ
జోడుకూడి చెలంగునో చూడఁ జూడ
గబ్బిగుబ్బలఁ గోడెజక్కవలకవలు.

91

ఉ. గుత్తపు గుబ్బలాఁడి సుమకోమలి ముద్దులగుమ్మ మల్లిపూ
గుత్తి మెఱుంగుఁడిఁగె లతహార మనోజురవాళి జాళువా
ముత్తైపుఁగోల చంద్రకళ మోహనమంత్రము కాంతిరాశియీ
పుత్తడిబొమ్మ యేకరణిఁ బుట్టునొకో యుపలంపుధూళిలోన్.

సీ జిలుఁగుఁబయ్యెద జాఱఁ జికిలిగుబ్బలకాంతి
దిగపార దిశ లెల్లఁ చెలివిఁజుప
నలవొక గాఁ జూడ నసమాస్త్రనిశితమా
ర్గణపరంపర లొక్కరాశిఁ బడఁగఁ

గరపంకజము లూఁపఁ గనకకంఠిణర్పణ
 నాదసంపద గుమాసముగఁ జేలఁగఁ
 బ్రతిపదంబున నూపురర్పణంబులైదిరాఁ
 మున మూఁగఁబడి హంసములు దొలంగఁ

తే దనరు చాతుర్వధుర్వసేంద్రులై రేఖఁ
 దగలె పీడసమాపుల మృగిడి డిగయ
 రాక మర్దుల కెంటాడి రా నమర్దు
 నీరజాక్షి నింకశుం జేర వచ్చె 93

క. చనుదెంచి నచ్చి నిలచిన
 వనజేక్షణఁ గొగిలించి వసుధాసుసనం
 దనుఁడు నయనాంచలైత్రులు
 కొనగోరఁ దొలంగ మీటుకొనుచుం బలికెన్ 94

క నాకై లోకైకస్తు
 త్యాకారము జాతిలోన నణగించి మనో
 వ్యాకీర్ణశోః భరమున
 నాకులపడి యుండనలసె నొ తరళాక్షి. 95

వ అన విని యయ్యరవిందదళాయతాక్షి భూసురనందనున
 కిట్లనియె 96

సీ నలునకా శనిచేతయలత హరిశ్చంద్ర
 మహిపాలమాళికా మాలకొల్వు
 రోహిణీభర్తకా రాహుచే బడుపాటు
 పంచసాయకునకా భస్మ మగుట
 వనజసంభవసంతవానికా తలపోకి
 పాకళాసనునకా బ్రహ్మహత్య

యరవిందనేత్రునకా బోయచే జాపు

హరునకా భీమటనానస్త్రీ

తే ఘనుడు రామశృపాలునకా తెలం
నుత్కటంబై న కత్తివియోగదగిఖ
మెంతవారికి గాని మహీసురేంద్ర
కర్త మనుభవనీయంబు గాక పామ

97

క ఆపద లెక్కరికై నక

బ్రాహ్మింప పోవు వాని బాఁగ మిగులక

బ్రాహ్మచరుడు గలుగుట

పో పుణ్యవిపాకఫలము భూసురరక్షా.

98

ఉ. ఆపదకై న బంధుజన మిట్టటిచ్చి ధనంబు రోగముక

బాపగఁజాలు నొపధము పాపముక్తిని జేయపుత్రు

డుక, గోపమడంచు తెల్వి బుధకోటికి మెచ్చగువిద్య దీన

సం, తాపముఁ జూడలేనిదయ దైవపతింబునఁ గాక కిల్లనే?

తే నాకు నినువంటి వినయనిష్ఠయ ధురీణ

పొందు గలుగంగఁ గాదె యోభూసురేంద్ర

పాకిశాసనదత్తశాసము నొలంగె

వరతరం బైననిష్కలత్వంబు గంటి

100

క. అని పలికి ధారుణీసుర

తనయాగ్రణి పూర్వమైనదయ తప్పకుమీ

నిను మఱవ నేనెత్తుక

గనియుం గనకుండఁ గా నొకానొక పెళెన్.

101

చ. వినయగుణోత్తరుగడవు వివేకమగ్రుండ వార్యకోటిలో

ఘనుడవు నీతిశాలినిది గాక మనోహరమూర్తి వెంతయాక

చనితకు నిన్ను చంపిమగ వానికప్పుంగిలి గల్లుటల్ మనం
బునఁ దలపోయఁ బూర్వకృత్యపుణ్యవిపాకము గాక
కొంచెమే? 102

క తచువుం దచువుం గూడుట
ఘనతరసంసర్గఫలము గాదు తలంపక
మనమున్ మనముం గూడుట
యనుపమసంసర్గమహిమ యవని సురేంద్రా 103

క. అవి గాక మనకు మదియుం
మదియుంగలసినది యింక మఱివులు గలవే
ముద మొదవఁ బోయి వచ్చెదఁ
ద్రిదివంబున కనుచు రంభ దివికిం జనియెన్ 104

నీ చామర గ్రాహిణీస్వర్ణ కంకణార్పణ
త్కారపోషితనటీకటకనినదుఁ
దనులతాముకుళ మేధావిధాయక సౌర
గాయక గేయసంకలితపులకు
ధవళసారసలసత్కారవల్లకార
ణాంబకాంబుజసహస్రాంచితాంగు
చర్ణితదోర్ల తాస్పస్తీకాంబుమోషి
దభిరామకాంతిభాగభయభాగు

తే నిర్జరాచార్యజన్మితనీతిశాస్త్ర
చచనకంపితమూర్ధపాచ్ఛస్వప్రచీప్త
రత్నమయకుండలప్రభారాజనూను
నిందుఁ జేరింగవచ్చె బూర్ణేందుసదన 105

- క. చనుచెంచి మ్రొక్కి నిలిచిన
వనితామణి జూచె దివిజవల్ల భుండు రవు
ల్కొనుకోపవన్నాకీలల
కును బొమముడి ధూమపంక్తి కొడువం దీర్చన్. 106
- వ ఇవ్విధంబునఁ గోపోద్రిక్తంబుగాఁ జూచి యిట్లనియె 107
- ఆ లంజ విటుఁ డొనర్చులాలనభరమున
మఱచె నేమొ కాక మమ్ము లక్ష్య
పెట్టదో ప్రభావవేశలత్వమున లే
కున్న శాపభీతి నొందకున్నె? 108
- ప. అని రంభ నుద్దేశించి. 109
- ఆ తొలుతఁ జేసినట్టి దుష్టకర్తంబున
సంగ్రహింపరానిశాప మొంద
సద్రసంపునడకఁ జరియింపు మిపుడైన
మగువయోజ మాన మందు గలచె? 110
- క భూపలయంబునఁ బలురా
యై వెలయు మటన్న విభవమాసపడి దివిన్
ని వెంతచుట్లఁబెట్టినఁ
బోవునె శాపంబు భోగమునఁగా కబలా. 111
- క. అని కోఁగించి పలికిన
యనిమిషవిభుచకును మ్రొక్కి యడి వినిపించెన్
దను శపియించుట మొదలుగ
ఘనతృశాపోషశాంతి గడవల గాఁగన్. 112
- క ఓహో యంతయపాయస
మీహితుఁడా విప్రసూతి యటుఁ గాకున్నన్

సాహసికుఁ డై జయించునె
యాహా నెయ్యింబుతోడ హుం జూదమునన్. 113

మ సొగటా లాడి హరుం జయించినజనస్తోతవ్యచారిత్రుఁడా
జగతీదేవకుమారుఁ డాతనికి నీశాపంబు వారించు లెం
త గణింపం గనుఁగో ముదం బొదవె నద్ధాత్రీసురుం జూత
మం,చు గజశ్రేష్ఠము నెక్కి వచ్చె హరి యన్తోకోన్నతి
థాత్రికిన్. 114

క సురరాజు వచ్చె జనుదెం
చిరి తమ తమ వాహనములు చెలఁగఁగ విద్యా
ధరగుహ్యకాప్పరిగి కి
న్నరరక్షోయక్షసిద్ధనాకనివాసుల్ 115

వ ఆట్లు దనకుం బ్రసన్నుఁడైనదేవేంద్రునకు దండప్రణా
మంబులు చేసి యాభూసునందసుఁ డిట్లనియె. 116

సీ బలవృత్తనముచిజంభపులోమముఖైత్య
వనవహ్ని హేత యెవ్వనిహేత
చిత్రసంగరజయశ్రీకృష్ణహాని
ర్వహానివిహస్త మెవ్వనిహస్త
మనసుకర్తాయాతఘనతలై శ్వర్వని
ర్వ్యధపుణ్యలోక మెవ్వనిలోక
మసమానకారుణ్యరసవర్షి లోచన
వనజనికాయ మెవ్వనిలోక
లే. మనువనమధ్యకేళిసౌధాంతరాశ
వర్ణ్యతరసంప్రచరణ మెవ్వనిచరణ

మట్టిలో కైకనందితు నప్రమేయు

నిన్ను వర్ణింపఁగా నేర్తునే సురేంద్ర

117

శా వంశారణ్యముఁ గాల్చు వానకుగతిక వర్తిష్టు వై విద్విష
ద్వంశారణ్యము నిర్దహించు భందుద్దామప్రతాపాగ్ని శీ
తాంశుస్ఫూర్తులు సంశ్రితావళికి నీయాకారరేఖల త్రయ
స్త్రింశత్కృతసుకర్షనాధుడనై కీర్తింపఁన్నినుక శక్యమే
తే. తగఁ బరాగము గప్పినతమ్మకొలను

మాడ్కి హరిచందనాలిప్య మగుచు పేయుఁ

గనులలో నొప్పు నీనుదగ్రప్రదీప్త

తనువుఁ గీర్తింప నేర్తునే యనిమిషేంద్ర

119

న అని యనేకప్రకారంబలం గీర్తింప నన్నిలింకఁపాన్ప
భౌముండు

120

ఉ. మెచ్చిత సీతవీణతకు మేలు ధరాసురవర్య వేడుకొ
మ్మిచ్చుద సింఘేష్టమన నెంతయు సమృద్ధమంది వాంఛితం
బిచ్చెదవేని నా కనిమిషేశ్వర యీధరణీతలేశ్వరక
సచ్చరితాగ్రగణ్య గ్రహసంభృతు నిగ్రహుఁడేసి కావవే.

చ అననిది యెంతమాత్రము ధరాసురనందన వేడుమింక నొం
డనుపమ మైన కోర్కె యన నాబలసూదనుతోడ బ్రాహ్మణుం
డనిమిషలోకనాథ విబుధాబ్జముఖిమశీ రంభవట్టునక
జన దభిలాష మేమియును నారసగంధిని నా కొసంగవే

ఉ. నా విని నవ్వి యవ్విబుధనాయకుఁ డిట్లను విప్రసూతితో
నోవిటసార్వభౌమ వికచోత్పలలోచన రంభ నిత్యుఁ గా
కావసుధాన్ధలేక వివిజకాంతల కుండఁగ రాదు వచ్చుచుం
బోవుచు నుండు భూతలికి భోగముఁ జేకొను పూర్వరీతిగన్

వ అని యనేకదాడప్రణామంబులు సేసి నిల్చి.

124

శా రంభాపాతమునం జదల్ గదల నిర్విచ్ఛేదవారానిల
ప్రేఖద్వాతపరంపరల్ దెసల నాభీలంబుగాఁ బర్వ వై
శృంఖల్యంబునఁ బట్టఁబల్లవుసిరుల్ చేర్వార నుచ్చైశ్రవణ
కంభాణంబు గదల్చె వాసవుఁడు దిక్పాలాదిసంసేవ్యుడై

సీ అప్పు డారాజు భూతావేశనిర్ముక్త
దేహుఁ డై కాంతిసాదీప్తఁ డయ్యె
దదనంతరమున రత్నంబుల నభిషిక్తుఁ
జేసిరి మంత్రులు భూసురేంద్రు
నాపిమ్మట నృపాలకాంతగిరురస్త్రీలు
తమతమసొమ్ము నెంతయు నొసంగి
రటుతరువాత దేవాంగనామణి యగు
రంభ యేతెంచి సురంభ మొదవ

తె గుచ్చి కౌఁగిటఁ జేర్చి యోగుణసముద్ర
నీకతన శాపమోక్షంబు నాకు దొరకె
నీరలన నచ్చరలలోన రెర గంట
నిన్నుఁ గూరిచి హరియు మన్నించె నన్ను.

125

క. వినవోయి నిరంకుశ నీ

కును నాకుచు లోకభర్త కూర్చినయిష్టం
బునఁ బాయ మని యెఱుంగుము
చనియెడ నిప్రతికి మగిడి చనుదెంతుఁ జామి.

127

ః అని యనిమిషభామిని వో

యిచపిమ్మటఁ దల్లిదండ్రు లెంతో సంతో

- షనితాంతహృదయులై నపు
త్రునిఁ గొంగిటఁ జేర్చి పులకధూర్వహతనులై. 123
- క తనయా నిన్నింత నయా
ధ్యుని ప్రాప్త మెటుంగ లేక యొకమానసమా
త్రునిఁ గాంగఁ జూచి నిరసిం
చినయపరాధంబు నారసి క్షమింపఁగజే 129
- నీ ఒకనికి శక్యమే యురగభూపణులోడ
నలఘుచాతురి జూదమాడి గెలువ
గెలిచెఁ బో యొకనికిఁ దెలియునే సామాన్య
రమణుల నడుగకి రంభ నడుగ
నడిగెబో యొకనికి నలవియే సుకకాంత
లాలించి భూమి నిల్లాలిఁ జేయఁ
జేసెఁ బో యొకనికిఁ జెల్లునే చిరభోగ్య
మగునింద్రశాసము నపుడె మాన్య
తే. నీమఁ దక్కఁగ వికచనాళీకలోచ
నామనోహరదేహసౌందర్యధుర్య
తానివారితశీతలధామసోమ
ధరకృపాపాత్ర పుత్ర కందర్పదర్ప 130
- క. అని వినుతి నేయుజననీ
జనకుల బహుశార్థములను సంతుష్టులుగా
నొనరించి రంభయనుమతఁ
దనయంగనయందు సునయతనయులఁ గాంచెన్. 131
- వ మఱియు నతండు వృషవాహనపదధ్యానాసక్త మాన
సత్త్వహయణ పరిప్రాప్తవిజ్ఞానపాటవంబున నేకవాక్య

ప్రతిష్ఠాపనాచాప్యండును స్వజపంశపాపనుండును త్రవగ
నిరతుండును జకుర్వేదపరాయణుండును బంచశరాకా
రుండును పట్నాస్త్రపారిణుండును సప్తాశ్వతేజుండును నష్ట
భోగసంపన్నుండును నవనిధానసంపన్నుండును దశదిశా
పూర కీర్తమండుండు నై చెలంగె 132

క. ఎలుచంటిదుర' చాచున

కెటునంటిజగత్ప్రసిద్ధి యెఱిగితే రాజా
యటుగానఁ బూర్వపుణ్యో
త్కటభావం బల్ప నైన ఘరుఁ గావించున్. 133

చ. అని ముని ధర్మశీలవసుధాధిపమాళిక నేర్పరించి చె
ప్పినకథ బాల్యచాపలమువెంపున స్వామికి విన్నవించితే
జనకుఁడు బాలుఁ డాచివవశబ్దనచోనిహంబుచేత నె
మ్మనమున నూదమంగుక్రియ మామకవాక్కుల సంత
స్థిమి 134

మ. మదనభ్యింసకి తారభూమిధుధామా ధామధామాక్షసం
మదసంధాయక దివ్యనామ నిజవామావామవామాంగదు
ర్మదదంతానశదానరప్రవరభీమా భీమభీమత్వసం
పదగారికితదుష్టదైత్య ధృతసోమా సోమసోమేశ్వరా. 135

శా. భస్మధూళితదేహపాపణకళాసారిణ వారాకరా
కస్తాదుత్థితకాలకూటవిషధిగ్రీవ పాదాంబుజా
తస్యస్త్రవ్రజకల్పభూజ కరుణాధన్యేశా నేనమా
నాస్తత్ప్రేతకమత్తనూభనకనా గాఖ్యాంకలిం గాహ్వయా.

క. అతులతరసోమవార

ప్రతనియమధురీణహృదయవారిజ సాధ్వీ

శతవినుత చెన్నమాంబా

ప్రతిదినసంసేవ్యమానపదపంకేజా.

137

గద్య ఇది శ్రీమత్కాళీవరప్రసాదలబ్ధవర్ణవర్ణనీయకవిత్వతత్త్వ
ధారేయ పెదలింగనార్యగర్భార్ణవపౌర్ణిమాత్రేయ గురు
వరాచార్యపదారవిందమిళిందాయమానమానస సకలవిద్వ
జ్జనవిధేయ రుద్రయనామధేయప్రణీతంబైన నిరంకుశోపా
ఖ్యానంబను మహాప్రబంధమునందు సర్వంబుఁ జతుర్థా
శ్వాసము.

పద్యకావ్యములు.

ప్రతి 1-కి ౫

అచ్చతెనుగురామాయణము, తిమ్మకవి ప్రణీతము, సంస్కృత ప్రతి

అప్పకయ్యము, శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారి

విమర్శతో నున్నది

...

ఆముక్తమాల్యద, (విష్ణుచిత్తీయము) వావిళ్ల రామస్వామి

శాస్త్రిగారివ్యాఖ్యానముతో మేలుకాగితముమీద

చక్కంగ మరల ముద్రించినారు

...

ఆంధ్రభాగవతము, పోతనామాత్య ప్రణీతము, ఇంజనీరు

ముద్రితమైన ప్రతులకన్న అన్నివిధముల బాగుగనున్నది

5

డిటా అత్యుత్తమ ప్రతి, 2 సంపుటములు

...

7

డిటా

3 సంపుటములు

...

8

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము, పద్యకావ్యములు —

7 సంపుటముల ప్రతి

...

14

3 సంపుటముల ప్రతి

...

13

ఆది, సభాపర్వములుగల సంపుటము

...

2

ఆరణ్యపర్వము

„

...

2

విరాటోద్యోగపర్వములు

„

...

2

భీష్మద్రోణపర్వములు

„

...

2

కర్ణశల్యసౌప్తికస్త్రీ పర్వములు

„

...

2

శాంతిపర్వము

„

...

2

అనుశాసనిక, అశ్వమేధ, ఆశ్రమవాస, మాసల, మహా

ప్రస్థానిక, స్వర్గారోహణపర్వములుగల సంపుటము

2

ఆదిపంచకము, ఒకటిసంపుటము

...

5

యథాపంచకము, స్త్రీ పర్వముగల సంపుటము

...

3

శాంతిసప్తకము

...

3

వావిళ్ల రామస్వామి శాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

292, ఎస్ట్ నేడ్, చెన్నై

నిశ్చభారతము, చనిగొండ ధర్మనకృతము	...	1	4
పెన్నబసవపురాణము, పాపకవికృతము	...	1	2
ధండోదర్పణము, (అనంతునిధందము)	...	0	14
జై మినిభారతము, అశ్వమేధపర్వము	...	1	0
దశమమారచగిత్రము, కేతనకవికృతము	...	1	8
దశావతారచరిత్ర, చక్కనికూర్పు	...	2	0
నరసభూపాలీయము, అట్టబైండు	...	0	10
నలచరిత్ర ద్విపద, చక్రపురిరాఘవాచార్యప్రణీతము, కాళికో	...	0	14
నిర్వచనోత్తరరామాయణము, లిక్కనామాత్యప్రణీతము	...	1	0
నీలాసుందరిపరిణయము, హుదిమంచి తిమ్మకవికృతము	...	0	4
నృసింహపురాణము, ఎఱ్ఱావ్రగ్గడ క్రొత్తకూర్పు	...	1	0
ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము, పింగళిమూరన	...	0	10
పంచతంత్రము, నారాయణకవికృతము	...	0	12
డిటూ పేంకటనాథరాజకవికృతము	...	1	4
పారిజాతాపహరణము చిన్ననైజు, క్రొత్తకూర్పు	...	0	8
డిటూ సటీక	...	3	0
బసవపురాణము, పిడుపర్తి సోమనాథ ప్రణీతము	...	2	4
బ్రహ్మోత్తరఖండము, దామెర్ల పేంకటభూపాలవిరచితము...	...	1	0
భాస్కరరామాయణము, చక్కనిక్రొత్తకూర్పు	...	4	0
మనుచరిత్ర, సటీక, వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిగారివ్యాఖ్యానముతో చిన్ననైజున పేలుకాగితములమీది స్ఫుటమైన	...	2	0
అక్షరములతో చక్కగ ముద్రితము.	...	1	12
మార్కండేయపురాణము, మారనకృతము	...	0	14
యయాతిచరిత్రము, పొన్నిగంటి తెలగనార్యప్రణీతము	...	2	8
రంగనాథరామాయణము, ద్విపద, చక్కని క్రొత్తకూర్పు	...	0	8
రంగరాయచగిత్రము, దిట్టకవి నారాయణకవిప్రణీతము	...		

రాఘు పాండవీయము, సటీక, ద్వ్యర్థిప్రబంధరాజము ...

రాజశేఖరచిలాసము, కూచిమంచి తిమ్మకవి ...

రామరాజీయము, (నరపతివిజయము) వేంకయ్యప్రణీతము...

రామాభ్యుదయము, ఆయ్యలరాణా రామభద్రకవి ...

డిటో కాలిగోబైందు ...

రుక్మిణీసగిణయము, శుద్ధప్రతి, కూచిమంచి తిమ్మకవి ...

డిటో కాలిగోబైందు ...

రుక్మాంగదచరిత్ర (ఏకాదశీమాసోత్సవము) ప్రాధికవి మల్లన

డిటో కాలిగోబైందు ...

లంకావిజయము, (రావణదమ్మీయము) పిండిప్రోలు లక్ష్మణ

కవికృతము, టీకాతాత్పర్యసహితము ...

డిటో కాలిగోబైందు ...

వసుచరిత్ర, సటీక, రామరాజభూషణప్రణీతము, అనేకనూత

నాంశములుగల చక్కనిక్రొత్తకూర్పు ...

వాసిష్ఠరామాయణము, ద్విపద, తరిళాండ వింకమ్మ ...

విక్రమార్కచరిత్ర, జక్కనప్రణీతము ...

డిటో కాలిగోబైందు ...

విష్ణుపురాణము, వెన్నెలకంటి సూరనార్యప్రణీతము, లఘు

టిప్పణీసహితము క్రొత్తకూర్పు ...

వివేకసింధువు, కొండనార్యప్రణీతము ...

విజయచిలాసము, చేమకూర వేంకటకవికృతము ...

ఇవిగాక అనేక సంస్కృతాంధ్రగ్రంథములు, నాగరిలిపిగ్రంథములు, వాగ్విజ్ఞానములు, గణితములు, అరవగ్రంథములు యిచ్చటదొరక

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్,

292, ఎస్టేట్, ఐ

